

Acésta fôia ese cate 3 côle pe luna si costa 2 fiorini v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 1 galbenu cu porto postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se face numai pe cate 1 anu intregu. Se abonédia la Comitetulu asociatiunei in Sibiu, séu prin posta séu prin domnii colectorii.

Nr. 23.

Brasiovu 1. Decembre 1872.

Anulu V.

S u m a r i u : Limbi universali. Limbi destinate la mórte. Limb'a romanésca. — Instructiunea. — Colectiune de diplome istorice transilvane. (Continuare.) -- Tabaculu si efectele lui. — Raportulu comisiunei de 5 esmisa pentru revisiunea ratiociniiloru.

Limbi universali. Limbi destinate la mórte. Limb'a romanésca.

Geografii, etnografii si filologii numera si clasifica limbile si dialectele vorbite pe tóta faci'a pamentului dupa sute si mii, fàra inse cá pana astadi se cunósca essactu numerulu loru totale, si fàra cá se fia invoiti intre se-nesi asupra numerului limbiloru mame, filie, dialecte, gerguri, provincialismi, pentrucà ei le classifica in diverse moduri.

Intr'aceea venu filosofii carii calca pe urm'a lui Leibnitz si isi sfarma mereu mentea cu inventarea unei limbe universale, pe care se o adópte omenimea intréga intregusióra, incependu dela Italiani si Franci pàna colo departe in nordu la Eschimos, pàna la Maori d'in Australi'a si la Negrii celi mai deformi d'in Afric'a centrale.

In acelasi tempu filologii moderni facu barbaresce la studiu comparativu intre unu mare numeru de limbi, incependu éراسi d'in Europ'a si strabatendu pàna in fundulu Asiei pe sub muntele Himalaya si pe riarile Indus si Ganges inainte. Scopulu filologiloru se pare a fi destulu de frumosu, pecatu numai cà eli se perdu desu in labirintulu preparatu de eli insii, in càtu nu mai potu esí d'in elu in tóta viéti'a loru, éra folosulu practiculu pentru cultur'a vreunei limbi in specie si pentru cultur'a omenésca in genere care ar fi se resulte dupa atàta bataia de capu si sudóre, se arata prea anevolia.*)

Pre candu filosofii si filologii se sbuciuma si isi incórda poterile spiritului pentru cá se ajunga la scopu, ii intempina cosmopolitii socialisti si materialisti d'in dilele nóstre si le dicu, mai alesu filologiloru: Mei ómeni, nu fiti nebuni, nu ve sacrificati viéti'a pentru unu studiu carele nu dà ómeniloru pane de locu. Incetati de a mai cultiva câte si mai câte limbi si dialecte sarace, rancede, barbare. Multimea limbiloru, adaoga cosmopolitii si socialistii, este unu adeveratu blastemu pentru omenime, una d'in cauzele principali ale nefericirii ómeniloru. Diversitatea limbiloru stà in cale, pentru cá se nu se

póta intielege omu cu omu; d'in caus'a multoru limbi suferé comerciulu, se impedece propagarea culturei, a scientieloru si arteloru, se nascu versari de sange si alte rele mai multe.

Observati bene, cà intre cosmopolitii socialisti celi mai multi sunt nisce ómeni cu capete pline de theorii vescede, carii dascalescu pe lume, pe omenime, fàra cá se o cunósca mai multu, decàtu se póte aceea cunósce d'in unele cercuri fórte anguste ale unoru societati ce vorbescu una, séu celu multu duce limbi.

Inse pe urm'a cosmopolitiloru venu pangermanistii, si uneori sub masca de cosmopoliti, alte-ori fàra picu de masca si reserva, spunu curatu, cà d'in tóte limbile pamentului celu multu patru merita a fi invetiate si cultivate de càtra omenime, éra aceea limbi aru fi dupa opiniunea loru, limb'a angla, limb'a germana, limb'a spanióla si limb'a francésca. Unii mai facu gratia inca si limbei rusesci, de si cu multu resimtiu si aversiune.

Cosmopolitii mascati si nemascati aducu in favóra celoru patru limbi unele temeliuri.

Limb'a anglo-sacsóna, acelu amestecu, acelu amalgamu infricosiatu de limbi diverse câte fusesera vorbite in Britani'a, mai a sugrumatu dialectele d'in Scoti'a, Irlandi'a, Valesu, si s'a substituitu pe se-ne loru, dupa aceea s'a intensu preste tóta Americ'a septemtrionale care este de duce-ori mai mare decàtu Europ'a, de ací incolo a trecutu in Australi'a, Nova-Seelandi'a, Vandiemensland, in mai multe grupe de insule, apoi in Afric'a pe la Promontoriulu bunei sperantie, in fine in Indi'a orientale si pàna pe tiermii Chinei. Preste acésta, limb'a angla séu englesa are literatura minunata si in multe respecte classica. Preste totu, acea limba este vorbita pàna acuma de vreo nouedeci (90) de milióne de ómeni. Asia tienu cosmopolitii; noi inse sustienemu cà acestu numeru este essageratu, pentrucà neci pe de parte nu vorbescu si nu scriu limb'a englesa toti ómenii càti sunt supusi domniei britanice séu nordamericane.

Dupa limb'a angla cosmopolitii si pangermanistii punu pe cea germana, /apoi se intielege de sene cà acésta limba fórte grea de invetiata si mai grea de pronunsiatu, pangermanistii o incarca cu laudele cele

*) Studinlu comparativu s'a inceputu si la noi inca d'in dilele triumviriloru Micu, Sincai, Maioru, pe care l'au continuatu altii. Ioanu Maiorescu (in Fôia pentru mente etc. d'in 1848 et 1849), a iuatu si savscrit'a in de aprópe consideratiune.

mai mari; ei afla că deca limba angla este limb'a lunei practice, apoi cea germana este limb'a eruditiloru si a tuturoru filosofloru; dupa acésta eli punu numerulu ómeniloru carii vorbescu limb'a germana la sieptedeci si cinci (75) de milióne, adeca in Germani'a propria, in Austri'a, Elveti'a, una parte a Rusiei, in Americ'a septemtrionale, inca si in Mexico, in Australi'a, si cine mai scie in ce parte de lume, pe unde transmigra saracimea, proletariatulu si multimea venturatoriloru de tieri, carii essu d'in Germani'a, pentrucà in adeveru, rara parte de lume, in care se nu affi nemti mai multi séu mai pucini.

La loculu alu treilea dupa susu numitele duoe limbi cosmopolitii si pangermanistii nu punu limb'a francésca, ci pe cea spaniála séu ispanica, care afara de Spani'a mai domina in insulele Filippine, in Cub'a; in Mexico si in tóte republicele d'in Americ'a midiulocea si meridionale, Peru, Buenos-Aires etc. Tóte acelea tieri si staturi in care domina limb'a ispanica, pe langa ce au intendere indoitu mai mare decâtu Europ'a intréga, sunt si fórte fertili (roditorie) si incarcate de avutii mineralice. D'in acestea urmédia cà limb'a spaniála ar avea unu venitoriu mare, éra pàna acumu ea este limba vorbita camu de cincideci si cinci (55) millióne de suflete.

Dupa limb'a ispanica se pune la loculu alu patrutea limb'a francésca, care dupa pangermanisti numai in Europ'a isi mai are insemnatatea sa practica. Caus'a este, cà francii nu simtu necessitatea de a emigra cá anglii si cá germanii, preste acésta se si nascu franci relative multu mai pucini decâtu de ess. nemti si anglii*). Asia dara limb'a francésca in alte parti de lume nu o vorbescu masse mai mari de poporu, afara numai de Canada si de faimós'a Caienna, unde domina cele mai afurisite friguri galbine. Limb'a francésca este vorbita circa de patrudeci si cinci (45) milióne de ómeni. Pangermanistiloru le place a degrada fórte multu limb'a francésca dicundu, cà literatur'a ei nu s'ar potea mesura cu cea germana (?), si cà ea a castigatu atàta védia si auctoritate de care se mai bucura in Europa, numai prin impregiurarea, cà curtile cele corrupte adoptandu câte si mai câte blastematii dela curtea Franciei, cu acelea adoptara si limb'a francésca si o facura de moda. Acestu adeveru stà, intr'aceea pangermanistii uita alte adeveruri si mai mari: Nenumeratele si nepretiuitele tesauere ale literaturai francesci multu mai inainte de strabaterea corruptiunei pe la curtile domnitoriloru si ale aristocratiloru, cumu si de alta parte saraci'a cea mare a literaturai germane

*) Chiaru si scriptori nationali francesci spunu cà ómenii d'in poporulú tieranu in unele provincii ale Franciei se ferescu a produce copii mai multi, pentru cà se nu li se impartia mosiór'a in mai multe bucati; adeca totu blastematia inradecinata cà la sasii d'in Transilvani'a, de a face numai câte duoi prunci, „Zweikindersystem.“

pàna inainte circa cu 120 de ani; ei uita cà pàna inainte cu 60—70 de ani chiaru si burgesciei nemtiesci ii mai placea se parliuésca francesce, decâtu se vorbésca nemtiesce, buna-óra cumu facea si moldavoromanii pàna pe la 1821—31, cà le mai placea se „paradosésca“ grecesce, mai apoi francesce, precumu mai „beseduescu“ multi romani d'in Ungari'a magiariesce, éra romanesce iti vorbescu atàtu de latu, grosu si neregulatu, in càtu iti vene se'ti astupi urechile si se fugi càtu colo. Insusi Carolu Rotteck renumitulu professoriu si historicu germanu disesé curatu in histori'a sa universale, cà deca limb'a rusésca este limba cá facuta pentru sclavi (Mancipium, Servus). apoi cea germana este limb'a servitoriloru (Famuli). Dara pangermanistii mai uita inca si unu lucru de tóte dilele, cà ei pàna in dió'a de astadi nu sunt in stare se scria in limb'a loru neci diece linii, fàra cà se nu amestece macaru câte 5—6 cuvente francesci, latinesci, elinesci.)*

Cosmopolitii spera cà cele patru limbi, engles'a, german'a, ispanic'a, francesc'a, au se inghitia successive si se estermine pe tóte celelalte limbi ale pamentului, adeca camu conformu teoriiloru lui Darwin; éra pangermanistii sunt siguri cà chiaru si limb'a francésca are se dispara de pre faci'a pamentului. Unii cá si altii afla cà limb'a englesa are gramatica simpla si fórte regulata, cà inse orthographi'a ei este cea mai hebeuca (hebes, stupida) d'in lume, care strica fórte multu limbei; deci anglii se'si simplifice acea orthographia desiuchiata, si atunci limb'a loru póte se ajunga de limba universale. Asia tienu cosmopolitii.

Limb'a germana are gramatica fórte neregulata, complicata, adesea oppusa de-a dreptulu ratiunei sanetóse, éra orthographi'a ei inca astepta mai multe reforme. Asia tienu despre limb'a germana nu numai cosmopolitii, ci si pangermanistii. Dara inca deca vei mai lua in cumpana si greutatea pronunciatiunei acelei limbe incarcate de consonante clai preste capitia, aprópe cá si in limbele slavice**); dara lungimea nemesurata a cuventelor, dara literele cele gotice anghiulate si coltiurate,

*) Se ia ori-cine amàna ori-ce actu oficiale publicu, ori-ce carte científica séu de arte, cumu si ori ce articlu de fondu séu corespondentia de ale celoru mai bune diarie nemtiesci, pentrucà se vedea si asia dicundu se pipaia nenumeratele plagiate pe care le facu germanii d'in alte limbi. Déc'a limb'a germana este tocoma asia de bogata, precumu o tienu germanii, cumu se póte, cà ei cu neci unu pretiu nu'si potu curati limb'a loru de atàtea mii si mii de cuvente latine, eline, francesci etc., incependu dela Kaiser, Minister, General, Armee, Corps, Division, Brigade, Regiment, Batallion, Compagnie, Cadet, Civilisation, Nation, Reform, Politik, Centralisation, Princip, Tractat, Theorie, Praxis, Elaborat, Deputation, Majorität, Minorität, Punct, Linie, Körperschaft, Dictator, Departement, Garantie etc. etc. pàna diosu la nomenclaturele care se audu in gur'a profesionistiloru si a comerciantiloru nemtiesci, éra si cu miile. Asia apoi nemtii potu se strige in gur'a mare, cà limb'a loru este cea mai bogata d'in lume.

***) Schlecht, Schlange, schräg, schröpfen, schrumpfen. Strumpf, stracks, Stroh, Strunk, Brüstchen, Bruststreifen etc. etc.

riunatorie de ochii ómeniloru; dara periódele cele lungi càtu una di de véra, si sierpuitórie cá intr'unu labirintu egiptenu; preste totu, geniulu si tóta structur'a ei differentória si fórté straina de a limbiloru neolatine.

Limb'a ispanica este cea mai latita, mai sonóra si mai energiósá d'in tóte limbele romanice, care adeca impreuna la unu locu sunetele gutturali energiósé ale gotiloru si ale arabiloru cu frumseti'a si puritatea vocaleloru limbei latine si a celoru neolatine séu romanice, éra gramatic'a ei este bunisióra, si orthographi'a cea mai rationata d'in tóte, precumu credu cosmopolitii.

D'in contra, in limb'a francésca atátu gramatic'a, càtu si orthographi'a sunt fórté neregulate.

D'in tóte acestea vedemu cà cosmopolitii punu temelii mai virtosu numai pe trei limbi, éra pe a patr'a si pe a cincea le considera óresicumú numai cá provisorie. Neci chiaru limb'a italiana vorbita preste totu in Itali'a si in alte parti cá de duoedeci si optu (28) milióne de ómeni, si limb'a portugalla vorbita circa de optu milióne, nu le considera in categori'a limbelorú care se merite viétia mai lunga, éra de altele neci cà voliescu se mai audia ceva.

Cu planuri de ale cosmopolitiloru, fia acelea rationabili, fia chimerice, au tempu de a se ocupa generatiunilé venitórie; noi ne marginimú numai la ale pangermanistiloru, carii tragu si limb'a nóstra si tóta essistenti'a nóstra nationale in cerculu activitatei lorú.

Planulu celu mai de aprópe alu pangermanistiloru este, a lucra d'in tóte poterile, d'in totu cugétulu si d'in totu sufletulu lorú, cá mai înainte de tóte se dea d'in cale si se estermine limb'a slavo-cecha vorbita de cechi, de moravi si de slavaci, si de una-data cu aceea se omóre si pe limb'a magiara. Toti germanii filologi si nefilologi, càti se ocupara si càti se mai ocupa cu acestea duoe limbi, adeca cu slavo-cech'a si cu magiar'a, sustienú taré si virtosu, cà acestea cá nescé limbi asiaticé cu totulu straine in Europ'a, preste acésta d'in natur'a lorú barbáre, fórté grele de invetiátu sigretióse, nu aru merita neci-decumú cá se mai fia suferite in Europ'a, si cà prin urmare toti càti cultivá acelea duoe limbi si cu atátu mai virtosu aceia carii au in pertinenti'a de a impune invetiarea lorú la alte popóra cu forti'a, comitu crima in contra civilisatiunei, pentrucà ei facu cá tenerimea se'si pérda tempulu cu invetiarea unoru limbi, care asia ori asia, totu sunt destinate cá se móra si se dispara càtu mai curendu d'in Europ'a. Cechii se afla in sinulu Germaniei, in midioloculu Oceanulu germanu: ce mai voliescu ei cu limb'a lorú cea insuffatória de urgia, dicu pangermanistii. Magiarii si de altumentrea isi au tóta cultur'a lorú dela germani, in capital'a lorú Bud'a-Pesta se vorbescé intreitu mai multu nemtiescé (si slavonescé) decátu magiariescé, multime de cetati, orasie, inca si sate d'in Ungari'a sunt germane séu germanisate; jidovii celi numerosi propaga ne-

incetatu germanismulu; diarijele germane d'in Ungari'a au lectori neasemenatu mai multi decátu cele magiare; literatur'a germana nu mai lasa cá se crésca si se se consolide una literatura magiara sanetósá; pàna ce ese unu opu, una carte magiara, au esitu diece germane; neci unu magiaru nu are ce cauta afara d'in Ungari'a, déca nu va cunósce bene limb'a germana, cà-ci cu cea magiara este peritoriu de fóme si de sete, nimeni nu'lu intielege nicairi pe lume. Deci inchiaie pangermanistii, invetiatii magiariloru si preste totu poporulu magiaru se nu mai amble perdiendu'si tempulu cu invetiarea limbei proprie, care este numai una seçatura; se'si mai astempere fanatismulu carei póte duce la perire, se introduca càtu mai curendu limb'a germana in tóte scólele si in tóte afacerile publice, se incépa a se amalgama inca de acuma cu natiunea germana, pentrucà ori-ce voru face magiarii, de acésta sórte totu n'au se scape. Magiarii prin órb'a lorú alipire de limb'a lorú cea straina in Europ'a si aprópe inapplicabile intru conducerea afaceriloru publice, nu numai intardie progressele culturei preste totu, dara ei dau si libertatoru ómenesci loviture fórté grele si brutali, cà-ci adeca pentru cá se'si inpinga înainte limb'a lorú, se tiena cumu amú dice, sufletulu in trensa, se o mai inpuna si altora, eli ataca libertatea bene intielésá a toturoru popóralorú conlocuitórie, d'in care cauza magiarii voru mai patí fórté reu. Asia dará limb'a magiara se nu mai fia, dicu pangermanistii*).

Este adevéru nedisputabile, cà positiunea limbei magiare e càtu se póte mai critica; este inse totu asia de tristu, cà multime nenumerata de magiari orbiti cu totulu de trufi'a innascuta lorú, inca neci pàna in dio'a de astadi nu vedu adevérulelú acesta. Intr'aceea magiarii se simtu in tempulu de facia tari si mari, védia ei cumu isi voru alege cu pangermanismulu; noi dacoromanii se ne vedemu de capulu nostru, pentrucà, vorb'a romanésca: Mila'mi e de tóta lumea, éra de me-ne mi se rupe ànim'a.

(Va urma.)

Instructiunea.

Instructiunea buna este acea pèrghia, care redica popórele la stare materiale si spirituale fericita, li-face placuta viétia si societatea ómenésca, si li-areta mii de mediulóce, spre a ajunge la scopulu pentru care sunt create.

*) Vedi intre altii dr. Aug. Th. Stamm: „Die Erlösung der darbenden Menschheit,“ Zürich 1871 la pag. 258—271. — Arkolay (pseudonimu, mai bene v. colonellu Bartels de Bartfeld): Das Germanenthum und Oesterreich. Oesterreich und Ungarn. Eine Fackel für den Völkerstreit. Zweite Ausgabe. Darmstadt und Leipzig, 1872. Auctorulu acestei carti cunósce prea bene Ungari'a si Transilvani'a, este omú dotatu cu multe cunoscientie frumóse, inse pangermanistu fanaticu, éra limbagiulu lui este celu mai brutale d'in câte s'au vediatu in tempulu nostru, adessea si obscenu, limba de casarme.

Instructiunea adeverata, basata pre principiile morali, cari le propaga religiunea crestina, este unu rîu recoritoriu; cã-ci precumu rîulu vivifica tôte plantele de pre tiermurii sei, si li-ajuta desvoltarea organismului intr'unu modu mai perfectu, decãtu cumu se intempla acêsta la plantele lipsite de acestu favoru: asia instructiunea cea adeverata, de-órace ea corespunde toturoru indigentiilor omenesci, petrunde în tôte facultatile omului, i-preface viéti'a in celu mai scumpu tesauru de pre pamentu, produce concordia între facultãþile spirituali si corporali, cari lucra dupa aceea in comunu pentru perfectiunarea atãtu a corpului, cãtu si a spiritului, si prin lucrarea acêsta continua, care este: adeverata'a chiamare a omului pre pamentu, midiulocescu, cá viéti'a omului se appara una primavéra durabile si neintrerupta, vediendu, cã lucrulu seu se semena neincetatu in societatea omenésca si infloresce in diferite ramuri ale desvoltarei genului omenescu. Numai de aici se pôte esplicá, cã tôte popórele alerga dupa instructiune, precumu alerga cerbulu setosu la isvoru, asia cãtu se pôte dice, cã instructiunea renasce popórele si li dá una viétiã noua, mai ilare, mai perfecta si mai conforma cu destinatiunea omului.

Semnificatiunea primitiva a cuventului Instructiune nu este invetiare, desceptare si alte de aceste; ci edificare, redicare, asiediãre in ordine. Si cu dreptu cuventu se pôte dice, cã instructiunea cea adeverata edifica pe popóre, le redica la stare materiale si spirituale libera si independente; si le asiedia intr'o ordine sociale, in care neci unulu nu este impededatu in exercitiulu drepturiloru sale de omu si cetatianu liberu alu patriei.

Multi s'au nisuitu a dá definitiune convenita instructiunei, inora li-a succesu, dar numai in parte; si numai dnpa-ce cestiunea instructiunei fû desbatuta prin scrieri periodice, opuri classice, ma chiaru si prin parlamente, numai dupa aceste se pôte dá instructiunei definitiune adecuata, éra aceea este: Desvoltarea mintei d'inpreuna cu facultatile ei, si formarea animei in consonantia cu aplecarile ei, conformu chiamarei si scopului pentru cari sunt create, séu mai pre scurtu, este: artea de a face omu d'in omu.

Artea acêsta are doue ramuri: un'a este educarea, alt'a este invetiãrea (to docere); ambele ramure si-au campulu pre care si-desvólta activitatea loru. Educarea are de obiectu formarea animei in consunantia cu aplicãrile ei; éra invetiãrea se referesce la desvoltarea mintei si a facultatiloru ei. — Inse de óra-ce tôte ideile, notiunile si conceptele abstrase, cari si le-a formatu mintea, au impressiune buna séu rea asupra animei, pentru aceea invetiãrea influintiedia in moðulu celu mai naturale asupra educatiunei, si este midiuloculu celu mai acomodatú spre inaintarea si promoverea ei, candu nu purcede unilateralu, séu nu neglige neci interesele mintei, neci ale animei; pentrucã invetiãrea

séu desceptarea face pre omu intieptu; éra educarea lu-face bunu; dar omulu intieptu, inse reu, strica altora, éra omulu neintieptu, inse bunu, e insielatu de cãtra altii, — si numai omulu intieptu si bunu se pôte numí perfectu (deplinu). Natiunile si popórele numai prin educatiune si instructiune in intielesu mai strinsu au ajunsu la insemnatate istorica, cã-ci numai prin fapte mari si nobile, cari sunt totudeaun'a rezultatulu culturai, si-au atrasu simpathi'a istoriciloru. Ce mica a fostu Fenici'a, si totusi unu istoricu mai pre largu si mai interesantu va vorbí despre acêsta tíera, decãtu despre imperati'a Assirieniloru si a Babilonieniloru. D'in fia-care ruina, ce a fostu la Feniceani, se pôte conchide la cultur'a si scienti'a loru.

Déca vomu cercá istori'a popóreloru, cari au una rola mai insemnata in desvoltarea si progresulu genului omenescu, vomu aflá la cele mai multe educatiunea inaintandu paralellu cu instructiunea; — éra déca vomu considerá productele mintei si ale animei; ce le arata acele popóre, vomu ajunge la rezultatulu acela, cã productele celei de antaia sunt mai peritórie decãtu ale celei de a dou'a. Numai câteva ruine anuncia inca intreprinderile grandióse ale Babilonieniloru si Egipteniloru, d'in câte le-au succesu in lumea materiale, cea mai mare parte a loru acoperita dejá in pulbere; d'in contra cãtu se lupta cu vitretimea temporiloru viéti'a spirituale a evreiloru si a eliniloru!

Desvoltarea mintei se intempla prin invetiãre; éra invetiãrea produce scientia.

Animalele au instinctulu, prin care se conduc in viéti'a loru, si conduse de acesta isi alegu nutrimentulu corpului si se folosescu de lumea materiale, fãra a-si periclitá sanetatea corpului. „Omulu este mai pre susu de animale prin aceea, cã elu nu se conduce de instinctu, ci fiendu donatu cu minte, séu intielesu si voia libera, e condusu de acêsta in activitatea sa atãtu interna, cãtu si esterna; pentrucã inse mintea se-si póta impliní functiunea acêsta in armonia cu interesele materiali si spirituali ale omului: are lipsa de desvoltare, care se intempla prin invetiãre, éra aceea produce scientia.

Intielesulu este acea potere spirituale, séu facultate a mintei omenesci, prin care destinagemu binele de reu. Desvoltarea acestei facultati este necessaria, pentrucã se póta corespunde chiamarii sale.

Voi'a libera este acea facultate a mintei, prin care alegemu liberu midiulócele pentru esecutarea unei lucrari anumite, si ni stã in potentia de a impliní binele si de a incungiurá reulu.

Ambele au lipsa de instructiune séu invetiãre, care se castiga in scóla, prin urmare scól'a fãra de invetiãre nu se pôte intipuí.

Prin invetiãre se descepta omulu la cunoscinti'a demnitãtei sale, istori'a ni arata, cã popórele, la cari n'au petrunsu radiele civilisatiunei si prin urmare n'au avutu parte de efectele binefacatórie ale instru-

ctiunei, stau pre unu gradu atātu de diosu alu desvoltarei intielesuali, càtu sunt lipsite mai de totu si de notiunile cele mai simple.

Tôte popórele,*) cari le numimu popóre culte ale evului vechiu, au consideratu desvoltarea facultatiloru mintei de una problema essentiala a scólei, desi modulu séu loculu destinatu acestei desvoltari au diteritu de alu tempului nostru. Anume: invetiati renumiti, cari si-au castigatu scienti'a d'in esperienti'a vietiei, adunau in giurulu loru pe poporulu doritoriu de scientia, fàra distingere de etate, rangulu séu genu, pre strade, in locuri publice, séu in veri-care casa privata, care'i ascultá cu multa dorintia de a invetia, éra ei 'i propuneau cunoscintiele fàra vreunu sistemulu determinatu.

Acestea, séu camu astufeliu au fostu scólele d'in evulu vechiu; dar si aici, precumu in tóte lucrurile omenesci, aflamu mai tardu desvoltare si inaintare. In aceste scóle filosofii lumii, cari au jocalu rolulu de magistri ai eyului vechiu, au trebuitu se comunice prin graiulu viu cunoscintiele loru cu poporulu, care éra setosu de scientia, séu: ei au trebuitu se 'lu invetie.

Se consideramu acuma invetiarea séu instructiunea popóreloru d'in evulu vechiu.

Déca vomu cercá artile, vomu aflá, cà chinezii in evulu vechiu au potutu stá pre unu gradu inaltu alu desvoltarei, cà-ci comerciulu cu metas'a, te'a si diferite vapsele de coloru s'a latitu dela ei in celelalte parti ale lumii. Ei au cunoscutu cu multu mai nainte pulberea de pusca, porcelanulu, compasulu si tipariulu, decàtu popórele occidentali. Aceste arata desvoltare intielesuale, precumu si aceea, cà chinezii au avutu mare grija de desvoltarea facultatiloru mintei. Cà ei au remasu inapoi de civilizatiunea moderna: acésta e de a se atribuí domnirii orgolióse a poterniciloru, precumu si isolatiunei loru. Cu tóte acestea se ingrivescu si acuma de instructiune, pentrucà pe prunci incepu a-i invetiá degiá in etate de 5—6 ani, care invetiare se incepe cu numirea obiecteloru visibili, si astfeliu ocupa facultatea imaginatória, care este unu genu anumitu alu sistemului intuitivu. Numele cartii prime, care servesce de manualu, este: Pekiasing, care cuprinde numele persóneloru d'in vreo suta de familie. A dou'a carte este: Tha-ta, colectiune de cunoscintie reali; a trei'a: Thien-the-ouen; impreunarea a loru una miie de litere; a patr'a: Santhea-king; cunoscintie fundamentali d'in moralu si istoria. Obiectele principali ale invetiarei sunt: limb'a si scrierea, pentrucà acestea sunt impreunate cu cele mai mari greutati.

La elini invetiatur'a fusese familiarisata atātu intre lacedemonieni, càtu si intre atenieni. Lacedemonienii considerá pre Licurgu nu numai cá pe le-

gislatoriulu, ci si cá pe invetiatoriulu loru, care, prin legile sale aprobate si de oraclulu d'in Delphi, a reformatu constitutiunea loru si li-a organizatu scólele. Principiulu fundamentale alu legislatiunei sale a fostu, cà tóte trebue se conlucre mai inainte de tóte pentru promoverea intereseloru statului; acestui principiu a subordinatu elu si scólele, conformandu intereseloru statului desvoltarea tinerimei.

Lacedemonienii, numiti si spartani, formau óresicumu una familia mare; prunculu indatu dupa nascere éra cercetat, nu cumuva are ceva scadere naturale, si déca 'lu aflau schiopu séu orbu, séu cu altu defectu, atunci 'lu suieau pre muntele Taigetn si de acolo 'lu aruncau in vale cá se piera; éra pruncii sanetosi erau instrúiti pre spesele statului incependu dela anulu alu 8-lea. Invetiarea constá d'in gimnastica, sub care se intielege nu numai castigarea desteritati corporali, precumu notulu, saritulu, suitulu, joculu (saltulu), ci si exercitii militare si manuirea armelor, éra in serbatori se duelau; aveau jocuri mimice, séu se luptau. Obiecte extraordinarie erau: cetirea si scrierea.

Atenienii, cari celebrá pre Solonu cá pe fundatoriulu scóleloru la ei, au condusu langa pruncu unu sclavu, care se numea „paedagogu.“ Acesta n'a fostu atātu invetiatoriu, càtu mai multu paditoriu, si avea datorintia de a conduce pre pruncu la gimnasiu, unde se aflá invetiatoriulu celu adeveratu, dela acestua invetiá prunculu d'inpreuna cu ceialalti colegi: a cunosce literele, a silabisá, a ceti, a scrie bine, precumu si unele bucati mai insemnate d'in opurile lui Homeru a le enará fàra carte; mai tardu primira instructiune d'in artea musicale dela magistrulu de musica, care avea datorinti'a de a-i propune si legile buneicuvintie; éra in etate de 18 ani au luat parte la exercitiile publice d'in gimnastica, de care se tiea: luptarea, lupt'a cu pumnii, fugirea pre intrecute, sarirea, aruncarea discului, notulu, joculu si exercitiile militare.

Scól'a lui Pythagoras d'in Croton avuse caracteriu familiariu, si s'a impartitu in trei clase; pre ascultatorii d'in clasa prima 'i invetiá a se dedá la totu felulu de lipse si necadiuri, in clasa a dou'a invetiau music'a si gimnastica, si numai in clasa a trei'a se propuneau: matematic'a, astronomi'a, filosof'i'a si medicin'a. Scól'a lui Pythagoras au avutu de scopu, cá se desvólte in ascultatori priceperea iute si memori'a fidele, precumu si facultatea deductiuniloru essacte; si chiaru d'in aceste cause scól'a d'in Croton fú recunoscuta de modellulu scóleloru d'in Greci'a, precumu Pythagoras de invetiatoriulu celu mai mare.

Socrates care fú declarat de càtra oraclulu d'in Delphi de celu mai intieptu intre moritori*), a consideratu scienti'a de fontan'a virtutiloru, éra ignorant'i'a de cuibulu pecatului, si precumu densulu n'a sciutu

*) Datele referitorie la cultur'a chineziloru si a greciloru sunt culese d'in: „Skizzen und Bilder aus der Erziehungsge-schichte“ von L. Kellner. Essen 1862. Bedáker I. Band.

*) „Intieptu a fostu Sofocles, mai intieptu Euripides; dara celu mai intieptu intre intiepti Socrates.“

multu, asemenea nu s'a nisuitu a invetiá multe pre discipulii sei, ci mai multu s'au adoperatu a desceptá in ei cugetarea practica si ratiunale printr'unu metodu, care si pâna astadi 'lu urmarescu barbatii renumiti pre campulu instructiunei; si precumu spune Xenophonu, d'in geometria s'a indestulitu cu atâta, déca cineva a sciutu mesurá una bucata de pamentu. De gimnastica nu s'a interesatu multu; ci afara de cele amintite a invetiatu aritmetic'a, astronomi'a, fisic'a si filosofi'a.

Platone a fostu de parere, cà chiamarea pedagogiloru este de a veghiá asupra prunciloru si a-i conduce la jocuri si festivitati, éra invetiarea a voitu a o concrede invetiatoriloru luati in intielesu strinsu; acestia aveau de a propune cunóscerea litereloru, cetirea si scrierea, mai tardfu gimnastic'a intr'unu gimnasiu separatu, apoi citer'a si violin'a impreunate cu jocu si cantare. Invetiaceii lui, cari s'au numitu academici, dela edificiulu in care invetiau, au invetiatu mai tardfu aritmetic'a, geometri'a, astronomi'a si filosofi'a si pre acésta d'in urma a pusu mai multa diligentia. Platone s'a abatutu dela calea contemporeniloru sei prin aceea, cà a neglesu poes'i'a, pe care o a consideratu de molesirea caractereloru, si trairu in societatea lui Socrates, ambii au invetiatu si au propagatu nemorirea sufletului.

Aristoteles, dupace a fostu invetiatoriulu lui Alexandru celu mare 8 ani in Macedoni'a, mai tardfu a invetiatu 13 ani in liceulu d'in Aten'a, elu amblá d'intr'unu locu in altulu, de aici invetiaciei lui s'au numitu „peripatetici.“

Plutarcu intr'o disertatiune, despre carea unii supunu ca ar fi apocrifá, vorbesce in terminii urmatori: „Numai educatiunea buna si invetiarea facu pre omu fericitu. Pentru alte bunuri pamentesci nu merita a se luptá. A fi de origine nobile, este meritulu parentiloru. Bogati'a este pretiósá, depende inse dela fortuna, care o dà unuia, éra altuia i-o denega. A se luptá pentru gloria este permisu, dar aceea nu este constante. Frumseti'a este pompósá, dar nu tiene multu. Sanetatea este placuta, dar schimbatiósá. Poterea e de invidiatu, dar e peritória. Numai scienti'a este singura, carea e divina si neperitória. Colegiloru sei a datu consiliu cá se propuna medicin'a d'in consideratiuni sanitarie; éra gimnastic'a pentru intarirea corpului. Filosofi'a o a numitu medicin'a neajunseloru si patimeloru sufletului. A insistatu fórté pre langa contemporanii sei, cá se-si dea pruncii la invetiatura; éra despre Aristipu, care a fostu invetiacelu alu lui Socrates, ni-a lasatu scrisu, cà pre acelua 'lu a intrebatu candu-va unu parente, pentru càtu i-ar invetiá prunculu? „Pentru una miie de drachme“ *) respunse Aristipu; „Ceriule, càta plata! pentru atâta pociu cumperá si unu sclavu,“ replicá

parentele. „Fára indoiéla, continuá Aristipu, atunci vei avé doi sclavi, pe fiulu teu si pe celu cumparatu.“

Pre candu la greci éra neglesa cultivarea femeiloru, pre atunci la romani aflamu scóle regulate de fete, in cari se cresceau fietoriele matróné romane, si acestea 'si puneau tóta grigea in crescerea buna a fiiloru. Ce influentia mare póte avé una mama asupra fiului seu, caruia nu i-a denegatu educatiunea, se vede d'in pasiulu Veturiei, care a sciutu invinge cu vorb'a pre fiulu seu Coriolanu, candu a venitu contra Romei. Dar mai frumosu essemplu avemu pre Corneli'a, mam'a celoru doi Gracchi, care 'si presentá cu una superbia nobile pre fiii sei cá pre tesaurii cei mai scumpi amicei, ce venise a o cercetá. — La romani erau tenerii sub conducerea tatalui si educarea mamei pâna in etate de 16 ani, si numai atunci au potutu imbracá tog'a virile usitata la solemnitati.

Stracurandu-se cultur'a dela greci la romani, acésta impregiurare au avutu mare influentia asupra invetiatoriloru poporului romanu, a carora datorintia a fostu a propune cetirea, scrierea si aritmetic'a. Virgin'i'a, cea persecutata multu de càtra Apiu Claudiu, pre la a. 449 inainte de Chr. a cercetatu scól'a publica; prelegerile se tieneau in locuri publice, séu in cascioré de lemnu, precumu si pre strade — in triviis, — pentru aceea Quinctilianu a numitu primele cunoscintie castigate in scóle: cunoscintie triviale. Tenerii incepatori se deprindeau in atme pre campulu lui Marte, éra in Tiberu invetiau notulu; music'a inse nu a fostu atâtu de pretiuita cá la greci.

De-si romanii au primitu cultur'a dela greci, cu tóte aceste a fostu mare diferentia intre invetiarea romaniloru si a greciloru, care in tempurile nóstre se póte asemená cu invetiarea la germani si franci. La greci puneau mare pondu pre aceea, cá tenerulu se scia traí frumosu; d'in contra la romani mai multu se adoperau, cá tenerulu se-si castige invetiatura, prin care se ajunga a fi folositoriu patriei. De aceea la romani gimnastic'a se propunea mai multu pentru aceea, cá se aiba desteritate in manurea armeloru 'si nu atâtu pentru infrumsetiarea corpului.

Acésta sistema o aflamu aprobata de Cicerone care scrie: „Candú me intrebú si cugetu aduncu, cumu a-si poté fi folositoriu mai multora, nu'mi vine in mente ceva mai momentosu, decâtú cá se indreptu pre concetatiunii mei càtra calile scientieloru.“ *) Tóta istori'a romaniloru ni invetia, cà principiulu instructiunei lorú nu a fostu intemeiatu atâtu pre teoriile filosofice, ci mai multu pre vieti'a practica.

Acestea sunt unele lineaminte generali despre cultur'a popóreloru antice: a chineziloru, greciloru si a romaniloru, d'in cari se vede, cà si aceste popóre au consideratu desvoltarea mintei de adeverat'a problema ce are se deslege scól'a, séu cà scopulu scólei este invetiatur'a. Pest'a.

Vasiliu Deciu.

*) Circa 214 taleri nemtiesci, séu 428 pâna la 450 fior. val. austr.

*) De Div. 2. 1.

Colectiune de diplome

d'in diplomatiuulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe români (valachi).

(Urmare.)

1427. App. D. Tr. T. V.

Regele Sigismundu face donatiune oppidului Bai'a-de-Crisiu in comitatulu Zarandu duos comune rurale (sate), numite Chyba et Ryska. In acestu documentu Bai'a-de-Crisiu e numita pe nemtiesce Altumburg si inca cu adaosu, ca intre locnitorii ei se afla si ospeti, adeca colonia venetica si lucratori de mine seu baiasi.*)

Conventus monasterii B. M. V. Clusmonostra. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesentium notitiam habituris salutem et gratiam in omnium Salvatore! Quoniam ea quae fiunt in tempore pereunt, si ergo ad futurorum notitiam pervenire debeant, necesse est, ut perpetuitatis signaculo signentur. Proinde ad universorum tam praesentium, quam futurorum notitiam volumus harum serie pervenire: quod nos litteras serenissimi Principis, et Domini Domini Sigismundi Dei Gratia Romanorum Regis semper Augusti, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Regis Domini nostri naturalis introductorias, simul et statutorias sub eisdem minori sigillo clause emanatas, nobis directas, reverentia qua decuit, recepimus in haec verba:

Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae etc. Rex. Fidelibus nostris Conventui Ecclesiae de Clus-Monostra salutem et gratiam. Cum nos tum pro fidelibus servitiis fidelium nostrorum providorum virorum Judicis, et Juratorum, ac universorum civium et hospitem, nec non Montanorum nostrae civitatis Altumburg**) vocatae, tum etiam pro utilitate et commodo ipsius nostrae civitatis, quasdam possessiones Chyba et Ryska vocatas, juxta Montanas ejusdem nostrae civitatis situatas et adjacentes, juxta contenta aliarum literarum nostrarum superinde confectarum, in perpetuum duximus conferendas, volumusque ipsos in dominium earundem per Nrum, et vestrum homines legitime facere introduci. Igitur fidelitati vestrae firmissime praeiungendo mandamus, quatenus Nrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Andreas filius Simonis de Mikefalva per nos de Curia nostra ad id specialiter destinatus, ad facies praedictarum possessionum Chyba et Ryska vicinis et comitaneis e. c. t. (reliqua juxta solitum stilum mandati statutorii). Datum in descensu nostro exercituali, in Campo Barammezeu vocato, secus confinia partium Transalpinarum. Feria III. prox. post fest. visit. B. M. V. a. D. 1427. Rgnor. Nror. anno Hungar. 41. Roman. 17. et Bohem. 7. —

*) Éca asia se doná in tempulu feudalismului satele in possessiunea oppideloru si a cetatiloru, pentrucá acestea se donésca preste ele, cá si aristocratii preste cele donate loru.

Red. Trans.

**) Körösbánya comit. Zarand.

Nos itaque mandatis dicti Domini Nri Sigismundi Regis obedire cupien. uti tenemur, una cum praenominato Andrea filio Simonis de Mykefalva homine suo Regio per ipsum Dominum Regem de Curia sua ad id specialiter destinato, Nrum hominem, videlicet virum Religiosum fratrem Blasium sacerdotem, socium nostrum conventualem ad praemissa peragenda Nro pro testimonio transmisimus fide dignum. Deum iidem ab inde ad nos reversi, nobis concorditer retulerunt, quod ipsi Feria III. prox. post festum B. Jacobi apost. nunc praeteritum ad facies praedictarum possessionum Chyba et Ryska vicinis et comitaneis earundem universis inibi legitime convocatis, et praesentibus accedendo, introduxissent praefatos cives, et montanos dictae civitatis Altumburg in Dominio earundem, statuissentque easdem eisdem perpetuo possidendas. Et prout moris est, et hujus Regni consuetudo, legitimis diebus, et horis continuis ad id aptis et sufficientibus, in faciebus earundem commoran. nullo penitus contradicatore inibi apparente. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes nostras litteras privilegiales sigilli Nri pendentis et authentici munimine roboratas, Alphabetoque trium Litterarum medio intercisas, eisdem civibus ac montanis et hospitibus dictae civitatis Altumburg*) duximus concedendas. Datum sedecimo die diei Introductionis et stationis praenotatorum. a. D. 1427. antedicto.

1427. App. D. Tr. T. V.

Pre candu Sigismundu petrecea érași la Brasiovu, aflandu cá romanii transilvani d'in districtele romanesci, care se tienea de fortareti'a Deveii, nu mai voliescu a se supune la totu feliuulu de servitie câte li se cerea, serie cu mania cátra vicevoivodulu Lorandu Lépes, amerintia cneziloru romanesci si auctorisedia pe Lépes, cá in casu de nesupunere se faca romaniloru tóte relele spre a'i supune si infrange.**)

*) Has Litteras an. 1781 pro dicto oppido Körösbánya in Transunto conventuali exscribi curavit: Franciscus Pakular Judex, ac Michael Sztan et Belej Pask Jurati dicti oppidi.

Originale harum Literarum exstat in Arch. K. Monostorien. conventus inter fasc. Ottus Albae Lit. A. Nr. 10.

Apparent in superiore earundem margine intercisae literae Alphabeticae A. B. C., in inferiori autem margine exstant duae fissurae pro appensione sigilli (quod deest) adaptatae, suntque in Pergameno patenter confectae.

Copia in Archivo Gubern. in T. IV. Transunt. Conventualium p. 16.

**) Acestu documentu trebue se se ia in legatura strinsa cu altele d'in anii precedentiii si d'in cei carii urmedia immediatu. Sigismundu pe nobili ii scutesce de obligatiunea de a esi in contra turciloru, cere inse cá romanii se mérga. Sigismundu dá in 1428 porunci innoite, mai aspre si decátu ale lui Ludovicu I. in contra ritulu si confessiunei religiose a romaniloru, in acelasi tempu inse elu este decisu a readuce in tíera pe cavalerii teutonii, firesce, nu numai pentru cá se apere tíer'a de turci, dara si pentru cá se propage cu armele ritulu apusenu si domni'a papei, cu ajutoriuulu careia cugetá elu se si asigure apoi domni'a preste toti romanii. In modurile si pre calile acestea se prepará catastrof'a cea mare d'íntré anii 1437—1438, in care steo'a romaniloru transilvani cadiause pentru multa tempu. Not'a Red.

Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae e. c. t. Rex. Fideli nostro Lorando Lépes de Városkeozy, vice vajvodae nostro partium Regni Hungariae Transsylvanarum salutem et gratiam. Castellanis castri nostri Deva ad honorem vajvodatus dictarum partium Regni nostri Transsylvanarum alias tenti, ast nunc nostri ad rationem pro tempore possessi, gravi cum querela nobis exponentibus, quod nonnulli populi in Districtibus Olachalibus dicti castri existentes, malesanis, et frivolis keneziorum suorum suggestionibus, et consiliis agitati, et inducti, variis sub coloribus se cum manifesto dicti castri nostri detrimento, a solitis castri servitutibus subducere conantur; quum autem Olachi, quorum videlicet personae ipsae, quam et terrae, et agricolationes eorum eidem castro nostro inseparabili vinculo adstrictae habentur, non tantum agricolationes castri, proprios licet in usus, inabalienabiliter tamen procurare, certosque census praestare, sed etiam opera servilia manualia ad conservationem castri oportuna, ut sunt: munimenta struendi, et reparandi, aggeres fodiendi, ligna secandi, et alia id genus servitia facere, juxta antiquam et laudabilem consuetudinem teneantur; hinc fidelitati vestrae harum serie firmiter mandamus, quatenus dictos kenezios, a similibus suggestionibus dehortare quam severissime, antelatis vero Castellanis in reprimendis malesanis dictorum populorum in Districtibus Olachalibus castri nostri Deva constitutorum consiliis, et moliminibus adhibita etiam omni vi, et auctoritate quam vobis praesentibus omnimodam impertimur, adsistere noveritis, ne castrum ipsum, ejusque ulterior conservatio, ob hanc dictorum Olachorum renitentiam detrimentum aliquod pati contingat. Secus ergo nequaquam facere ausuri. Praesentes autem habita eorum notitia praesentanti semper reddi volumus. — Datum Brassoviae feria tertia proxima post festum sanctissimae Trinitatis. Anno Domini Millesimo quadringentesimo vigesimo septimo.

Copia vidimata habetur Viennae in Arch. consilii aulici bellici, inter acta erectionis militiae in Transilvania limitanae.

1427. App. D. Tr. T. V.

Sententia regésca, prin care comun'a Vulcanu in districtulu Brasiovului, e sustienuta in possessiunea unui munte si a unei paduri.*)

1427. Feria 6. prox. ante festum convers. B. Pauli apost. Sigismundi Regis manutionales, Populi de Volkány Districtus Barcensis, super monte et silva ab antiquo ad ipsam Possessionem Volkany spectantibus.

Originale in Tabulario nat. Saxonicae.

*) Acésta comuna sasésca se bucura de una favóre d'in cele mai rare, cà ea adeca possede unu munte mare tocmã in a trei'a comuna, adeca in midiuoculu muntiloru comunei Zernesci, alu carei territoriu se marginesce immediatu cu Tiér'a romanésca de càtra Rucaru si Campulungu.

1404. Sigmond királynak az erdélyi nemesség számára adott oklevele, mellybe régi szabadságainak megtartását igéri. Egy 1428beli hiteles masolatban.

1428. 3. May. App. D. Tr. T. V.

Aristocratii, boierii Transilvaniei, castigasera dela càtva regi ai Ungariei si mai alesu dela Ludovicu I. drepturi, privilegiuri si scutintie s'eu immunitati estraordinarie, in partea loru cea mai mare fôrte stricatióse pentru tiéra si poporu, éra unele aparatórie in contra despotismului regiloru. Regele Sigismundu confirmase tóte acelea privilegiuri ale nobililoru prin diploma d'in 19. Iuliu 1404. In an. 1428 nobilii simtira trebuint'a de a'si scóte de pre acea diploma una copia autentica dela conventulu monasteriei d'ia Clusiu, care s'a si scosu prin duoi deputati trimisi inadinsu la conventu.

Nos Conventus monasterii Beate Marie Virginis de Clus Monostra. Memorie commendamus tenore presentium quibus expedit universis. Quod magister Emericus filius Petri de Bogath, et Ladislaus filius Nicolai filii Apa de Almakerék, in ipsorum ac universorum nobilium partium Transsylvanarum personis, nostram venientes in presentiam, exhibuerunt nobis, et presentaverunt quasdam literas Serenissimi Principis, et Domini Domini Sigismundi Romano- rum Regis semper Augusti, ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatiae e. c. t. Regis Domini Domini nostri naturalis, ad commissionem propriam dicti domini nostri Regis eidem minori sigillo in pergamento patenter emanatas, et ab infra consignatas, tenoris subsequentis, petentes nos suis, ac nominibus, quibus supra, ut tenorem earumdem, de verbo ad verbum sine diminutione, aut augmento aliquali transcribi, et transummi faceremus, transcriptumque earumdem nostro sub sigillo ipsis dare et concedere dignaremur. Quarum tenor is est:

1404. 19. July. Nos Sigismundus Dei Gratia Rex Hungarie, Dalmatie, Croatiae e. c. t. Marchioque Brandenburgens. atque sacri Romani Imperii vicarius Generalis, et Regni Bohemie, Gubernator. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis. Quod de Regie excellentie diligenti meditatione advertentes, inter alias nostre sollicitudinis curas, circa ea precipue studiosius et diligentius debere nos invigilare, per que nostrorum subditorum utilitati provideamus, et quieti, ut exinde Regalis potestatis gloria augmentetur, Regnicoleque nobis subiecti munificentia regia pariterque et libertate predotati, numero pariter et devotione augeantur, universos, et singulos nobiles partium nostrarum Transsylvanarum nostros fideles de specialis prerogative gratia, et Regie potestatis plenitudine, et eorum quemlibet, tam conjunctim, quam divisim in universis, et singulis eorum libertatibus, immunitatibus, gratiis, privilegiis, et quibuslibet prerogativis, in quibus per serenissimos Principes Reges Hungariae, predecesores nostros, felices memorie, et presertim dive reminiscencie Dominum Ludovicum Regem Hungarie patrem, et predecesorem nostrum carissimum, ipsorumque, et ipsius tempore prefuerunt, volumus, et decernimus manutenere, et absque difficultate conservare, mandantes

idecirco Wayvodis, et Vice Wayvodis partium nostrarum Transsilvanarum predictarum, et Comitibus et Vice-Comitibus sicularum aliis etiam Regni nostri Iudiciis et justitiariis, ac aliis alia forsitan auctoritate fungentibus, ut ipsos fideles nostros nobiles preactarum partium nostrorum Transsilvanarum contra premissas ipsorum libertates, quibus, temporibus predictorum Regum Hungarie, nostrorum predecessorum, et presertim Ludovici patris, et predecessoris nostri, ut premisimus, carissimi, usi fuerunt, et gavisus, in nullo impedire, aggravare, molestare, et quitquam attemptare audeant, vel presumant modo aliquali. Secus nullatenus sub obtentu nostre gratie facere audentes in premissis, presentes tandem in perpetuam firmitatem premissorum. semper apud prefatos fideles nobiles nostros volumus remanere. Datum in descensu nostro campestri terre Moravie juxta civitatem Podyewyn, alias Costel vocatam, feria secunda proxima post festum b. Jacobi apli. anno domini millesimo quadringentesimo quarto.

Nos itaque justis et legitimis petitionibus prefatorum magistri Emerici de Bogath et Ladislai filii Nicolai filii Apa juste annuentes, prescriptas literas dicti Domini nostri Sigismundi Regis patentes de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento aliquali, presentibus literis nostris similiter patentibus transcribi, et transumpti facientes, transcriptumque eorundem, et transumptum sigilli nostri appensione munitas, eisdem magistro Emerico et Ladislao, priusque dictis universis nobilibus prefatarum partium Transsilvanarum duximus concedendum eorum uberiorem ad cautelam. Datum in festo inventionis S. Crucis, anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo octavo.*)

1428. 9. Oct. App. D. Tr. T. V.

Epistol'a regelui Sigismundu càtra marele magistru alu cavaleriloru teutoni, prin care'si descopere de nou volienti'a sa de a trage una linia militaria de cavaleri teutoni intre Ungari'a, Serbi'a si Valachi'a, si ale da loru càteva fortaretie in vecinatarea Danubiului**).

1428. Sebisch am Tag Dionisii. Literae Sigismundi Regis germanicae ad magistrum ordinis Teutonici, sibi in animo esse: Equitibus Teutonicis certas arcas in vicinitate Danubii inter Hungariam, Serbiam et Valachiam defensionis contra Turcas causa resignare.

Originale in Archivo Regiomontano Cista IV. Nr. 54. 56.

Innüt Voigt: „Geschichte Prussiens“ T. VIII. p. 534. Nr. 1.

(Va urma.)

Tabaculu si efectele lui.

Tabaculu ajunse cá se fia sociu nedespartitu alu vinarsu-rachiului la càteva classi fórte numero'se de poporu. Asupra vinarsu-rachiului cá beutura imbetatória, care tempesce, naucesce, scurta viét'i'a, degrada si ruinédia generatiuni si popóra intregi, s'a vorbitu si scrisu, se vorbesce si se scrie mai adesea, — cu ce rezultate, ne-a spusu in Nr. 22 alu acestei folie rev. sa dn. parochu B. Baiulescu. D'in calculele comunicate cu acea ocaziune s'au vedintu si enormele sume pe care poporul le platesce, pentru cá se'lu omóre vinarsarii. Dati se facemu cunoscintia mai de aprópe totu d'in asemenea cause inca si cu tabaculu, camaradulu nedespartitu alu vinarsului, pentrucà de si tabaculu a strabatutu cu fumulu seu pàna susu in salónele cele mai elegante, de si elu au apucatu a se pune alaturea cu cafeo'a, cu ceiulu, cu ciocolad'a si cu vinurile cele mai alese, totusi petrecerea lui cea mai placuta este pe diosu, prin locuintiele cele scunde si mai strimte, pe care le infecta cu putórea sa.

Tabaculu cunoscutu si sub numele asiaticu Tutunu séu Tütün, éra sub numele scientificu Herba Nicotiana, este specie de planta care se renumera la famili'a Solanaceoloru, d'in classea 5, ordinea 1 a sistemii lui Linné. Varietatile tabacului sunt mai totu plante care crescú, se cocu si apunu intr'unu anu, pentrucà in altu anu éra si se resara. Patri'a primitiva a celor mai multe varietati de tabacu este Americ'a, numai unele d'in ele s'au fostu aflatu si in Australi'a, éra vreo duoe in Asi'a meridionale; inse vorbindu preste totu, sementi'a tabacului s'a transplantatu si in Asi'a totu numai d'in Americ'a. Originea numelui tabacu o deducu unii dela insul'a Tabago, care este una d'in Antillele mici in Indi'a occidentale in distantia de 15 milliarie dela Grenad'a si 5 m. dela insul'a Trinidad; éra altii ilu deducu dela rollele acelea cilindrice, in care selbategii indiani stringu tabaculu cu càte una fólia de papusioiu cá se'lu fume, éra acelea rolle ei le numea Tabacos, d'in care apoi s'au formatu Papelitos ale ispaniloru si portugaliloru si sugarele de astadi. Numele Nicotiana 'ia remasu dela franculu Jean Nicot, carele fiendu ambasadoru in Portugalli'a, pe la 1560 aduse tabaculu seu in Franci'a, unde'lu cultivà mai antaiu in gradin'a sa si'lu recomandà cá de medicina minunata pentru cine scie càte bóle. Asia apoi acésta planta se numí in onórea lui Nicot, Nicotiana.

Pàna acuma sunt cunoscute cá vreo duodeci varietati de ale tabacului, d'in care se cultiva mai virtosu acestea: Nicotiana Tabacum, séu asia numit'a Virgini'a comuna; Nicotiana macrophylla, séu tabaculu de Maryland, cu folie mari; Nicotiana rustica séu tabacu tieranescu, si Nicotiana peniculata séu tabaculu verguru. Tóte patru varietati crescú lungi in cotorulu loru, differu inse mai multu séu mai pucinu in forma si in marimea frundiei, cumu si in calitatea

*) Vide Privilegiales anni 1366.

Descripserit ex Originali quod possidet. Jos. C. Kemény.

**) Vedi si la a. 1426.

loru. Mai este si a cincea varietate ce se cultiva multu in Chin'a, in insulele Filippine si in Iav'a; acésta se numesce *Nicotiana chinensis* si trece de tabacu fórte finu.

In comerciu tabaculu nu se cauta dupa varietatile sale botanice, càtu mai virtosu dupa tieri si tienuturi in care se cultiva, pentrucà calitatea lui de pende fórte multu dela calitatea locului pe care, si dela clim'a in care cresce. La cultivarea tabacului se cere pamentu grasu si totusi gunoitu si aratu fórte bene si meruntu, éra tractarea lui cere atàta lucru si grija, càta cere si cultur'a viiloru. Si cu tóte acestea, sementiele cele mai bune transplantate d'in Americ'a séu d'in Asi'a in diverse tieri europene, ori càtu de bene se fia cultivate, degeneré dia fórte curendu asia, in càtu de ess. tabaculu ce cresce in Germani'a, Ungari'a, Transilvani'a si pe airea, fumatu fiendu, in partea sa cea mai mare pute infricosiatu asia, in càtu putórea lui strabate si infecta tóte localtatile in care se fuma, ea se simte inca si in vestmentele aceloru ómeni carii nu'lu fumedia, decàtu numai pe-trecu la unu locu cu fumatorii.

Despre metodulu cultivarei tabacului noi nu vomu dice nimicu, pentrucà spunemu dreptu, amu dorí cá se nu se cultive nicairi pe faci'a pamentului, afara dóra pentru scopu de medicina, déca cumu-va in unele casuri se póte ajunge acelu scopu cu tabaculu.*) In locu de acésta ne vomu ocupa pucinu cu istoriculu tabacului, mai alesu cu scopu cá se se védia, cumu societati si popóra, care pretendu pentru sene si celu mai inaltu gradu de cultura, invetia si adópta dela selbatéci nesce datine demne intru adeveru totu numai de selbateci.

Christoforu Columbu, descoperitoriulu Americi, vediu se fumandu tabacu mai antaiu in an. 1492 pe locuitorii selbateci d'in insul'a Guanahani. Las Casas scrie, cà la locuitorii insulei Haiti inca era in usu tabaculu, éra calugarulu Romano Pane care a descriu acésta planta mai antaiu in a. 1496, o aflase la locuitorii d'in Hispaniolas, la carii se numesce Cohoba. In Yucatan si in Mexico fumatululu tabacului a fostu cunoscutu mai inainte de a strabate europeni in acelea parti ale Americi. La indianii selbateci d'in Americ'a septemtrionale fumatululu de tabacu se prefacuse in ritu religiosu, in sacrificiulu ce se aduce sórelui si spiritului celui mare. Indianii americani sunt fumatori passionati pàna in dio'a de astadi.

Se spune cà tabaculu fu transplantatu in Europ'a mai antaiu de càtra Gonzalo Hernandez de Oviedo, care adusesse sementia d'in Americ'a in Spani'a si o a plantatu mai antaiu cá de lucsu in gradina, éra apoi lui Nicolo Menardes 'ia venitu in mente se o aplice cá medicina. De ací tabaculu trecù si in Franci'a, inse abia dupa vreo siesedieci de ani, unde Ni-

cot ilu cultivà totu numai cá pentru medicina, precumu se observase si mai susu. Preste vreo cinci ani, adeca la 1565, Adolfu Occo, fisiculu cetatei Augusta (Augsburg) aduse tabaculu d'in Franci'a si in Germani'a. Càtra anulu 1600 tabaculu petrunse si in Itali'a. Intr'aceea in Spani'a si Franci'a se deschisera fabrice pentru tabacu de nasu, pe care apoi calugarii caletorindu pe la monasteriele loru, ilu adusera si in alte tieri. Inse pap'a Urbanu VIII. publicà in a. 1624 bulla sa, cu care interdica strinsu usulu tabacului si afurisea pe celi carii nu aru volí a se supune. N'a folositu nimicu. Mai alesu tragerea tabacului pe nasu s'a latitu cu adevérata furia, in càtu republic'a Venetiei, totudeauna speculanta buna, in a. 1662 trase d'in arend'a fabricarei tabacului de nasu unu castigu de 40 de mii de ducati. Fumatulu se incepù in Spani'a dela 1550 incóce, éra dela 1586 inainte colonistii d'in Virgini'a reintorcunduse in Angli'a, invetiara pe compatriotii loru a fuma. De ací inainte studentii si soldatii transplantara fumatululu in Hollandi'a, Germani'a (1620), in Sveti'a si Russi'a (1650), pucinu dupa aceea in Turci'a si pe la noi. Acumu asia numit'a medicina se prefacù in articlu de luxu si de placere cu tóte consecentiele sale cunoscute pàna astadi. Baseric'a si politia de statu se schlara preste totu in contra tabacului, luandu cele mai aspre mesuri pentru esterminarea lui; fumatorii era supusi la pedepse adessesse fórte barbare. Asiá de ess. in Russi'a fumatoriloru li se taliá nasurile, in Turci'a li se spargéa nasurile cu tievile de pipa; in Elveti'a fumatorii era tractati cá ori-ce criminali; pe airea era declarati de infami. Theologii si moralistii predicà in contra tabacului cá in contra inventiunei unoru diavoli impelitati; fumatorii era declarati de heretici mai rei decàtu au fostu Ariu si toti ariani, si nu éra suferiti se calce in baserica, dupa mórté nu luá deslegare dela popi. In fine vediendu atàtu calugarii crestiniloru, càtu si dervisii mohamedaniloru, cà in mani'a toturoru anathemelor, fumatululu totu se intende cu adevérata furia preste popóra, tienura consiliu cu respectivele regime, alu carui resultatu a fostu, cá se decretedie, cà déca este asia tréb'a, déca lumea tóta s'a prefacutu in fumatoria de tabacu, fumatorii potu se si védia de drumu ducénduse dracului, dara mai antaiu se platesce grosu, cà incai statulu se se cunósca cu ceva pe urm'a loru. Asiá se introduse regi'a si monopolulu de tabacu mai antaiu in Austri'a cea totudeauna lipsita de bani, la a. 1670, in Franci'a la 1674, in Prussi'a la 1765—1781, éra in alte staturi parte s'au impusu taxe pe tabacu, parte s'a datu in arenda, si numai in pucine tieri se mai cultivà tabaculu cá ori-ce planta, in deplina libertate.

Intr'aceea cultivarea tabacului a facutu si mai face progresse spaimantatórie, in mani'a toturoru monopoliloru si taxelor cu care se incarca acésta planta si care au succesu vechieloru anatheme si pedepse; cà-ci adeca usulu ei cresce pe anu ce merge in pro-

*) Mi se pare cà oierii isi spala oile riióse cu zama de tabacu, cá se le vindece, nu sciu déca se spala si canii rapanosi.

portiuni abnorme, care inca se paru a ne indigita unu feliu de morbu sociale, de care sufere omenimea. Nu a mai remasu unu singuru anghiuletii alu parlamentului, in care ómenii se nu fumedia, séu incaí se nu'si imple nasulu cu pulbere de tabacu. Dela unu tempu incóce acésta passiune urtíósa a petrundu aici-colea si la secsulu femeiescu. Mai inainte vedeai fumandu numai pe tiegancele betrane de cortu, astadi vedi si dame de cele mai elegante, afumandu'si nasulu si ochii si imputiendu'si vestmentele si camer'a de toaleta, alaturea cu cameriele, cu jupanesele loru si cu tóte càrciumaresele. Dara acésta passiune ómenii o si platescu scumpu, fórte scumpu, ceea ce se cunosce de ess, si d'in venitul curatu pe care'lu au differite staturi d'in regia si respective d'in tacs'a de consumu aruncata asupra tabacului.

In Americ'a septentrionale tacs'a de consumu trece preste 20 (duoedeci) milióne de dolari, adeca preste 42 milióne de fiorini v. a. venitu curatu annuale.

In Franci'a venitul annuale curatu d'in monopolulu tabacului ajunse la 180 milióne de franci.

In imperiulu austro-ungurescu acelasiu monopolu aduce preste 40 milióne de fiorini v. a.

In regatulu Italiei preste 60 mil. de lire (franci).

In Germani'a tacs'a pe tabacu nu e mare, ea aduce pe anu numai circa 3 milióne de taleri; de alta parte inse esu sume fórte mari pe tabacu si sugari aduse d'in strainatate.

In Germani'a si in Austri'a se venu circa câte trei puncti de tabacu-tutunu pe fiacare persóna, pàna la pruncii sugatori. Dara fienduca nu toti locuitorii fumedia, ceea ce nu fumedia femeile, pruncii si unu numeru órecare de barbati, fumedia ceilalti cu atátu mai multa. Destulu cà de ess. in imperiulu austriacu se prepara pe anu in cele 23 de fabrice la siepte sute de mii de cantarie (Centenarii) de tabacu, in care se computa preste 1 miliardu (mie de milióne) si 120 milióne (120,000,000) de sugari. Tóte acestea se consuma, in càtu adessea lipsescu pe la fabrice. Sugari de lusu, de celea scumpe domnesci, cu câte 10, 20, 30, 40 cruceri una, se mai aducu si d'in Americ'a, tutunu d'in Turci'a. Totulu se consuma.

(Va urma.)

AMICULU POPORULUI.

Calindariu pe anulu 1873 (alu XIII.) a esitu d'in tipariu dilele aceste si se afla de vendiare la editorinlu seu Visarionu Romanu in Sibiiu, carui sunt a se adresá tóte scrisorile de procurare. Contiene:

A. In partea calindariului: Pre langa dilele anului si multe alte insemnari usitate in cól'a rosia, „Amiculu poporului“ mai aduce ceea-ce nu se gasesce in altu calindariu, adeca la fiacare luna „calindariu istoricu“, „calindariu agronomicu“ si „semnele de tempu,“ cari dupa legile naturei si dupa

esperientia de seculi sunt adeveratele prevestitóre ale tempului. „Calindariulu agronomicu“ e inavutitu, contienendu acuntu de dóue-ori atátu materialu càtu anulu trecut. S'au mai adaosu apoi acestei parti urmátórele materie nóue: calindariulu evreiloru, cursulu caliloru ferate dupa tóta estinderea acestora in partile locuite de romani; tabelle de monetela tuturoru tieriloru, si altele.

B. In partea instructiva: Continuarea istoriei Ardealului cu privire la romani. — Continuarea istoriei inventiuniloru. — Institutulu nostru de creditu si economii „Albina.“ — Davidu barónu Ursú de Margineni, cu portretu. — Stuparitul, cu ilustratiuni. — Ce insusiri se aiba barbatulu si muierea, cá se le mérga bine? — Poesii, sentintie, notitie economice si folositóre. — Umoristicu: Jelea ne mai audita a unei veduve. — Unde-a tunatu de v'a aflatu? Tiganelu, betivii, etc. etc.

Condiuniile de vendiare sunt: Pretiulu de bolta alu unui esemplariu e 50 cr.; cu tramitere francata prin posta 56 cr.; 10 ess. costa 4 fr. 50 cr.; 25 ess. 10 fr.; 50 ess. 18 fr. 50 cr.; 100 ess. 35 fr. Comandarile se potu face prin epistole, prin assemnate postale de bani si prin avise postali.

Raportulu comisiunei de 5 esmisa pentru revisiunea ratiociniiloru

asociatiunei pentru literatur'a rom. si cultur'a poporului romanu pe an. 187 $\frac{1}{2}$.

Subsemnat'a comisiune are onóre a raportá on adunari generale urmátóriele:

1. Ratiociniulu pentru perceptiunile si erogatiunile fondului asociatiunei.
2. Ratiociniulu fondului academiei, si
3. Ratiociniulu cancelariei asociatiunei.

Esaminanduse si revedinduse d'in positiune in positiune, s'au aflatu in cea mai buna ordine si exactitate, cu acea observatiune, cumu'ca d'in sum'a de 200 fr. v. a. preliminata pentru spesele cancelariei s'au erogatu numai 140 fr. 75 cr., prin urmare remane unu restu activu de 59 fr. 25 cr., cari sunt de a se refundá la cass'a asociatiunei prin ratiocinantele respectivu secret. II. dn. I. V. Rusu.

Deci subsemnat'a comisiune are onóre cu placere a propune cá onor. adunare generale se binevoiésca, pe langa esprimarea multiamitei a dá respectiviloru ratiocinanti absolutoriulu recerutu.

S. Sebesiu 5. Augustu 1872.

Georgiu I. Popu,
cá presied. alu comisiunei.
Nicolau I. Mihaltianu,
refer. comis.

D. Stoia,
membru in comis.
Nic. Sándor,
membru comis.

G. Popa m. p.

R A T I O C I N I U

despre starea fondului unei radicande academia romana de drepturi pro 187 $\frac{1}{2}$.

Art. jurnalului	I n t r a t e														
	Banco-Note		Argintu		A u r u			Cass'a de pastrare		Banc'a gener. de asecur. reciproca „Transilvani'a”		Obligatiuni de statu		Sum'a	
	fr.	cr.	fr.	cr.	bucati	fr.	cr.	fr.	cr.	fr.	cr.	fr.	cr.	fr.	cr.
1	La adunarea generala a XI. tienuta in Fagarasiu in 7. si 8. Augustu 1871 au remasu in restu														
		98						1856	60			800		2657	58
	In anulu acest'a 187$\frac{1}{2}$ au intratu:														
2	Colecte si oferte														
	1174	39				12 $\frac{1}{2}$ nap. si 34 galb.	227	50			280	1325		3006	89
3	Venitulu curatu dela unu concertu datu in Fagarasiu cu ocaziunea adunarei generale														
	241	90			1 galbenu	5								246	90
4	Venitulu curatu dela unu balu arangiatu de societatea de lectura in Blasiu														
	63	65												63	65
5	Venitulu curatu dela o representatiune teatrale data in Bogsi'a rom. (comitatulu Carasiului)														
	123													123	
6	Venitulu diumatate dela unu balu arangiatu de tenerimea romana in Pest'a														
	40	50												40	50
7	Interese dupa obligatiunile urbariali transilvane														
	63	47												63	47
8	" " " de statu conv. in BV. si in arg.														
	34	10	41	50										75	60
9	" " actiile bancei generale de asecuratiune reciproca „Transilvani'a”														
	13	05												13	05
10	Pentru argintulu si aurulu schimbatu in BN.														
	291	66												291	66
11	S'au elocatu in cass'a de pastrare d'in Sibiiu														
								1037	92					1037	92
12	D'in cass'a de pastrare s'au ridicatu capitalulu														
	2860	29												2860	29
13	Si interesele conveninde pana la ridicarea capitalulu														
	98	32												98	32
14	S'au cumparatu obligatiuni urbariali transilvane														
						12 $\frac{1}{2}$ nap. si 35 galb.						5130		5130	
	Sum'a		5005	31	41	50	232	50	2894	52	280	7255		15708	83
	E r o g a t e														
15	Argintulu si aurulu schimbatu sub Nr. cur. 10														
			41	50		12 $\frac{1}{2}$ nap. si 35 galb.	232	50						274	
16	Banii elocati in cass'a de pastrare sub Nr. cur. 11														
	1037	92												1037	92
17	Capitalulu ridicatu d'in cass'a de pastrare sub Nr. cur. 12														
								2860	29					2860	29
18	Pentru obligatiunile cumparate sub Nr. cur. 14 s'au platitu														
	3953	41												3953	41
	Sum'a intratelor		5005	31	41	50	232	50	2894	52	280	7255		15708	83
	Subtragendu erogatele cu		4991	33	41	50	232	50	2860	29				8125	62
	Remane la adunarea generala a XII. in restu		13	98					34	23	280	7255		7583	21
	Specificatiunea acestui restu.														
	In bani gat'a		13	98										13	98
	In cass'a de pastrare d'in Sibiiu								34	23				34	23
	In 7 actii de ale bancei generale de asecuratiune reciproca „Transilvani'a” a 40 fr.										280			280	
	In 19 obligatiuni de statu convertite a 100 fr.											1900		1900	
	In obligatiuni urb. transilvane si anume 3 a 1000 fr., 1 a 500 fr. si 16 a 100 fr. m. c. = v. a.											5355		5355	
	Sum'a cea d'asupr'a		13	98					34	23	280	7255		7583	21
	B I L A N T I U.														
	In anulu trecutulu au fostu remasu in restu														
														2657	58
	Dupa atragerea aceleia au crescutu in acestu anu fond. cu														
														4925	63

Sibiiu, 3. Augustu 1871.

Vasillie Ardeleanu mp.,
controloriu alu asoc.

Const. Stezariu mp.,
c. r. capitanu in pens. si cassariu alu asoc.

Conformu conclusului adusu in siedinti'a a II. a adunarei gen. a asociatiunei transilv. tienuta in S.-Sabesiu in 6. Augustu 1872 punctu XVI. se da pr'in acest'a d'in partea presidiului asociatiunei d-lui cassariu si c. r. capitanu in pens. Const. Stezariu absolutoriulu cu privire la ratiociniulu seu despre fondulu infintiandei academia romana de drepturi.
S.-Sebesiu, 6. Augustu 1872.

Ladislau Basilin Popu mp., presiedinte.

Acésta fóia ese
cate 3 cóle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiiu, séu prin posta
séu prin domni co-
lectori.

Nr. 24.

Brasiovu 15. Decembre 1872.

Anulu V.

Sumariu: Limbi universali. Limbi destinate la mórte. Limb'a romanésca. (Fine.) — Tabaculu si efectele lui. (Fine.) — Co-
lectiune de diplome istorice transilvane. (Continuare.) — Ratiociniu despre intratele si erogatele fond. asoc. trans. — Bibliografia.

Limbi universali. Limbi destinate la mórte. Limb'a romanésca.

(Fine.)

Déca pangermanii denega limbei slavo-ceche, ce-
lei magiare si totororu dialecteloru slavice d'in im-
periulu Austriei, d'in alu Germaniei (Posen etc.) si
d'in celu Otomanu ori ce dreptu la viétia, chiaru si
in casu candu nu s'aru indoi despre poterile loru vi-
tali, apoi se intielege de se-ne, cà limbei nóstre da-
coromanesci inca nu'i voru recunósce neci-unu dreptu
de essistentia. Ei presupunu cà acésta inca trebue
se apuna si se dispara de pre suprafaci'a Europei,
alaturea cu celea susu memorate. Cu tóte acestea,
pangermanii se ocupara pàna aci de limb'a nóstra
mai pucinu cà de ale altoru popóra de prin pregiuru.
S'ar parea cà pentru acésta loru séu le va fi lipsitu
tempulu, séu cà prudenti'a le dictédia cà se nu se
apuce d'intru-odata de spargerea mai multoru muri.
Se si mai póte cà ei pàna acumu aflasera cu cale a
o despretiuf. Intr'aceea aparitiunea scrieriloru pro-
fessoriului Rösler publicate despre románi si in con-
tra romaniloru, éra mai virtosu laudele si applausele
cu care au fostu inteminate acelea de càtra panger-
manisti preste totu, probédia cu totulu altu ceva: cà
adeca inca nu aflasera metodulu, cu ajutoriulu caruia
se prepare si se castige opiniunea publica a popó-
raloru celoru mari, pentru cà se se involiésca la
esterminarea limbei, prin urmare si a natiunei daco-
romanesci.

Celi tarí in credentia despre vitalitatea elemen-
tulu daco-romanesco ne voru objecta póte, cà noi
amu vedea aci nu sciu ce fantome, si cà numai càtra
acelea amu cugeta se tragemu attentiuenea lectoriloru
nostrii. Dara imaginatiunea nóstra este astemperata
prin etate, pros'a vietiei, esperienti'a ne-au deprinsu
ochii spiritulu prea de ajunsu, in càtu se scimu dis-
tinge intre apparentia (Schein) si intre realitate (Wirk-
lichkeit). Amu petrecutu ani multi cu pangermanistii,
le-amu vediutu tendentiele de aprópe, si amu auditu
desfasiurandu'si planurile la nenumerate ocasiuni, apoi
ne stau de inainte si scrierile loru. Cu tóte acestea,
se nu creda nimeni cà acelea planuri ne voru fi in-
suflatu vreo frica, ele au desteptatu numai simtiulu con-
servarei proprie nationale in gradu déca se póte, si

mai mare decàtu ilu aveamu inainte de aceea, si ne-
au impusu datorinti'a de a reflecta si pe altii la starea
lucuriloru, asia precumu sunt ele in tempulu nostru.
Curatu si respicatu dicu pangermanistii in mii de
variatiuni: Se stamu intru ajutoriu germaniloru d'in
imperiulu austriacu, pentru cà eli in unu periodu
órecare de ani se substitue limb'a germana totororu
celoru-lalte, prin urmare si celei romanesci, in inte-
ressulu culturai si chiaru intru alu libertatei omenesci,
éa acestu planu se fia realizatu pre càtu numai se
póte, totu numai prin midiulóce paciuite, precumu
sunt: introducerea producteloru literaturai germane
iu tóte grupele si la toti indiviidii càti cunoscú limb'a
germana; attragerea tenerimei càtra scólele si càtra
tóte institutele nóstre de educatiune, scientifiche, lite-
rarie, artistice etc.; insuflarea óresicarui despretiu
càtra originea poporului si tragerea ei la indointia;
cuceriri colossali pe calea economiei nationale, si
anume accapararea de calile loru ferate; colonisare
di si nópte cu germani si cu evrei, pe incetu, pe
nesimtite, si asia mai departe.

Facia cu acestea incercari ale pangermaniloru,
limb'a daco-romana are mai multe midiulóce de apa-
rare, precumu credemu noi, destulu de eficaci, in-
data-ce voru fi applicate fàra pregetu, cu aceesi
energia si perseverantia, cu care lucrea si altii.
D'in tóte limbele Pannoniei si ale Daciei neci-una nu
este asia homogena si asia bene intielésa pentru noue
séu diece milióne de suflete, precumu este cea roma-
nésca. D'in tóte acelea limbi neci-una nu e asia
usióra de invetiatu, precumu este limb'a nóstra, ceea
ce se cunósce si d'in impregiurarea, cà in Transil-
vani'a ea este aceea priu care se potu intielege sasii
si magiarii intre se-ne, fàra cà se fia fostu limba a
statulu; sasulu adeca nu póte invetia unguresce, éa
magiarulu necumu se invetie sasesce, dara se sparie
si de greutatea celei nemtiesci si nu o invetia. Asia
in Romani'a grecii si bulgarii invetia fórte usioru
romanesce si inca celi mai multi perfectu. Limbei
romanesci ii stau la dispositiune terminologiile totu-
roru specialitatiloru de scientie, de arte, de industria,
de comerciu, navigatiune, strategia etc., luandu cà
d'in ale sale d'in latin'a, de unde'si are Capulu, Frun-
tea, Ochii, Urechile, Faci'a, Nasulu, Barbi'a si Barb'a,
Gingi'a, Dentii si Masellele, Limb'a, Gütulu, Peptulu

si celelalte mai multe mii, totu asiá luandu si d'in limbele neo-latine ceea ce'i lipsesce. De aici provene, cà pre candu de ess. limb'a magiara scóse d'in vocabulariulu seu terminologiile latinesci si acumu lupta infricosiatu spre a se renasce numai d'in se-nesi in-sasi, pre candu acésta se isoledia totu mai multu de càtra ceeaalalta Europa, pe atunci limb'a nóstra reluandu'si thesaurulu propriu perdutu odenióra, ba in parte chiaru turatu, se apropie totu mai tare de póporale cele mai luminate si anume de natiunile neo-latine. De aici minunatulu progressu ce a facutu limb'a daco-romana in unu periodu relative fórte scurtu si in mani'a celoru mai mari obstacule preste care a datu si mai dà inca iu unele tieri locuite de romani, precumu si in mani'a slavomaniei unoru romani de sange amestecat. Regulele grammaticali ale limbei daco-romane sunt cunoscute si trasse in sisthema pàna in dilele nóstre intru atàta, in càtu amu ajunsu in acestu punctu pe natiunile cele mai inaintate. Cu regulele orthographice mai avemú óresicare difficultati, mai sunt unele neintielegeri intre noi; inse pàna se scape de ess. angliei, franciei, germaniei de orthographiile loru cele monstruóse, càtu absurde si ridicule, càtu si revoltatórie de spiritu, pàna atunci noi amu trecutú preste difficultatile càte mai intempinamu de cólea pàna cólea, unii d'in lips'a tempului fisicu carele nu ne ajunge cá se ne invetiamu regulele limbei, altii d'in fatalitate cà de candu iau datu la scóla, au rosu totu numai la grammatice straine, unguresci, nemtiesci, grecesci, serbesci si ce mai sciú eu de care, éra pe cea romanésca neci cu ochii n'au vediat'o, in fine' altii curatu numai pentrucà nu'i lasa lenea romanésca, care este mare dómna si mai mare tirana.

Sintactic'a nóstra nu ne este inca trasa in regule; atàta inse scimu cà sintactica mai usióra decàtu a nóstra nu are neci-una limba européna; ordinea, legatur'a cuventeloru este atàtu de naturale, in càtu constructiunea romanésca curge cá unu riu linu; inse bene se fimu intielesi: constructiunea romanésca curge linu. éra nu cea latinésca, elinésca, nemtiésca, unгурésca, serbésca investita in cuvente romanesci, de care ne batemu jocu in modulu acesta si vetamamu audiulu romanescu pàna la scandalu, nu numai candu traducemu, ci adesea si candu scriemu càte ceva originalu, cá si cumu ar scrie romanesc unu germanu, unu magiaru, unu serbu, in a carui capatiena ideile se afla dispuse in ordine fórte multu differitória de ordinea in care se afla acelea in creerii romanesci. Celu care voliesce se cunósca sintactic'a romanésca, se se ocupe barbatesce cu lectur'a acelorú scriptori ai nostrii, carii au respectatu geniulu limbei nóstre atàtu in prosa càtu si in poesia, in traductiune cá si in originalu, cu conscientia si pietate. Acelea scripte se ne fia de modellu, éra nu scripte cá se dicemu asia, bastarde, care si atunci candu aru fi se fia originali, suna totu cá traductiunii.

Phraseologi'a limbei nóstre ni-o va da in abun-

dantia dictionariulu celu mare ce se publica de càtra comissiunea lexicographica sub auspiciile societatei academice; éra in pronunsierea limbei nóstre vomu face fórte bene, déca ne vomu accomoda cu totii dupa aceea ce se aude mai alesu in capital'a Romaniei, in cercurile literatiloru si in partea mai de frunte a societatei romanesci, unde, esceptiune facèndu de càteva erroru grammaticali nesuferite si de càtiva barbarismi grosolani turco-arabici, séu serbo-rusesci, pronunsiatiunea este in adeveru frumósa, dulce, attragatoria, cá si music'a buna. Se essilamu d'in vorbirea si d'in scrierile nóstre ori-ce cuventu barbaru, a carui necesitate nu se simte de locu. Este unu adeveratu scandalu, cà mai alesu in unele diaria de ale nóstre inca totu mai damu preste cuvente barbare, tocma si turcesci.

Si ce trebuintia mai avemú noi de ingaduire (concedere, permittere, lasare), vremelnicu (provisoriu, interimale), staruire (insistere), chipzure (planuire, proiectare), si de altele cá acestea.

Se introducemu critic'a in literatur'a nóstra, pentrucà 'ia venitu tempulu. Inainte cu treidieci si vreo cincii de ani Ioanu Eliadu disese tenerimei romanesci: Scrieti baiati romanesci ori-cumu, numai scrieti. Eliadu avea dreptate se dica tenerimei inainte cu 35 ani cá se scrie ori-cumu, numai se scria, pentrucà se invetie a scrie, adeca a traduce si a compune càte ceva romanesc, in limb'a patriei si a natiunei, éra nu totu in limbi straine, pe alocurea chiaru barbare. Astadi inse, dupace amu facutu scóla de duoe generatiuni aprópe, avemú se formulamu provocarea lui Eliadu cu totulu altumentrea: Scrieti baiati bene, séu nu scrieti de locu, déca ati fostu atatu de nepasatori si lenesi, cá se nu ve invetiati limb'a perfectu. — Critic'a va avea apoi se decida si intre scól'a numita a latinistiloru radicali, latinisti cu ori-ce pretiu, si intre a slavistiloru, scóla cunoscuta la tenerime si sub numele de bajocura Tonbatera, care sub pretestu, cà nu toti dacoromanii isi potu reduce originea loru la coloniile lui Traianu, ceea ce concedemu si noi, ar volf se ne impuna unu galimathias de limba slavo-greco-turco-romanésca, de care astadi fugu inca si portareii de pe la tribunale, conductorii posteloru, ba inca si bacanii. Asia este, criticeii 'ia venitu tempulu, nu scimu inse déca amu ajunsu cá se avemú destui ómeni demni de a porta pen'a de critici, pentrucà nu toti ómenii carii au mancarimea de a critica in dilele nóstre, merita numele de critici. Se invetiamu si noi a distinge strinsu intre critici si criticastrii. Dela unu omu eruditú care simte in se ne vocatiunea de criticu, se cere fórte multu; d'in contra criticastrii bajocoriti de Martialis in person'a lui Zoilus, sunt ómeni de aceia plini de vanitate, despre carii tienu latinii cà 'ia inganfatu scienti'a (scientia inflat); ómeni carii dupace ascultara trei patru collegiuri la vreo universitate si mai citira inca vreo trei patru carti erudite, se sparia ei insii de inaltimea eruditiunei proprie, capulu li se clatina de greutatea

scientieloru si caciul'a le stà pe urechia, pentrucà nimeni nu este invetiatu cá densii, numai ei au sorbitu scienti'a cu lingur'a si au beutu lumin'a cu litr'a cea de fluide. Critic'a manuita de càtra asemenea ómeni va degenera fórte curendu, precumu s'a intemplat de ess. la greci si la magiari in tempulu nostru, la nemti si mai inainte, cá si astadi, in insulte personali, in confusiune babilonica, in càtu se nu mai alegi adeverulu d'in minciuna. Criticulu trebue se fia nu numai omu' erudit, ci si de prea buna educatiune, de simtiemente nobili innascute, de caracteru morale, probatu, nu cumu-va se fia ceea ce se dice pe romanesce, brandia buna in fóle de cane. Vocationea criticiloru este d'in natur'a sa neplacuta, ea semena multu cu a chirurgiloru, carii au nu numai se faca diagnosea morbului si se scrie la recepte, ci se si curatie si se spele ulcori, puróie, se faca compresse si se lege bubele, éra candu nu merge cu midiulóce mai blande, se apuce si lantiet't'a, inca si petr'a iadului. Ce ati dice inse dvóstra despre unu chirurgu, carele intrandu-ve in casa cu caciul'a pe ochi, cu caltiamentea necurata, cu manile pline de sange, s'ar lungí pe sofa si ti-ar striga in tonulu unui manatoriu de magari: me, stai se 'ti scotu acea massea afurisita cu acestu ciocanu; éra intorcènduse càtra soci'a ta, o ar infrunta mojicesce dicèndu: dta totu bolnavósa, dara cine dracu te pune se mai faci la copii. Se intielege cà la unu badaranu de calibrulu aceluia in locu se'i dai ascultare, 'iai arata usi'a si trepte.

Intr'aceea se nu intramu mai departe in amerunte filologice, si neci in natur'a critice; se le lasamu pe acestea filologiloru si buniloru critici.

In interessulu limbei nóstre se indemnamu pe generatiunile tenere cá se invetie limb'a latina mai bene decâtu ori-care alta tenerime si se o cultive in tóta viéti'a loru. Limb'a daco-romana e destinata de Provedenti'a cerésca cá se succéda limbei latine in viéti'a publica a natiunei romanesce d'incóce, si se reocupe loculu limbei eline d'incolo de Carpati, precumu acolo l'au si ocupatu intru tóta poterea cuventului.

Numai limb'a romana e in stare de a midiuloci cointielegere durabile intre nationalitatile d'in Transilvani'a, d'in Banatu si d'in comitatele Ungariei locuite si de romani. Numai cu ajutoriulu limbei romanesce se póte midiuloci transplantarea ideiloru salutare si a toturoru cunoscintieloru omenesci, atátu d'in classicii antici, càtu si dela popórale apusene si meridionali. De aici urmedia, cà noi ne implinimu datorinti'a de buni patrioti, candu recomandamu altoru popóra conlocuitórie cá se invetie bene romanesce. D'in contra, numai prin limb'a magiara ne-amu isola cu totulu de càtra Europ'a luminata, séu in casulu celu mai buuu ne-amu peface in unu poporu bastardu germanisatu. Spre a evita inca si acestu pericolu, nu avemu se crutiamu nimicu dela cultivarea limbei romanesce. Ori-cine s'ar mai oppune

acestui scopu, ar commite crima nu numai in contra natiunei romanesce, ci si in contra patriei. A volí se impedece cultur'a si latirea limbei romanesce, semnifica a te oppune culturei europene, a compromitte si impedece progressulu unui poporu de mai multe milióne, a'i nega individualitatea nationale si dreptulu seu de essistentia. A nu faca limbei romanesce locu largu in afacerile publice, in legislatiune si administratiune, semnifica a denega natiunei care vorbesce si scrie acésta limba, dreptulu de a fi gubernata si administrata bene, semnifica mai in scurtu, a-o tiené sub jugulu tiraniei, ceea ce inse nu se mai póte in neci-unu modu si pe neci-una cale. Este prea tardíu, multiamita lui Ddieu, prin urmare in acésta directiune ori-ce fatiga e indesiertu. Pedece, amanari, traganari voru mai fi, dara in fine, limb'a si cu ea natiunea totu va ajunge acolo, încàtrau a pornitu. Cincidieci de ani si chiaru unu seculu intregu inca nu decidu in modu definitivu asupra unei natiuni de 9—10 milióne. Pangermanismulu isi va incerca fortun'a cu perseverantia demna de uua cauza multu mai buna, depende inse numai dela energi'a, prudenti'a si dela credentiele romaniloru, pentru cá se i se póta dice órecandu: Ai intardiatu, cerca'ti fortun'a in alta parte. Magiarismulu! Pecatu de tempulu celu pretiosu pe care'lu perde cu planurile sale cele desperate. Cautati de ess. la nou'a universirate d'in Clusiu, séu si la cea vechia d'in Pesta, cumu junimea ei se isoledia de càtra Europ'a, cumu ajunge successive, cá se nu mai intielega pe nimeni si se nu o intielega nimeni in afara, cumu limb'a in care asculta ea collegiale, devene curata anomalia pentru popórale europene, pentru intreg'a societate europea. Vedeti inse d'in contra, cumu tenerimea romana care trece dela scólele midiulocii romanesce si dela facultatile d'in Bucuresci si Iasi la Itali'a, Franci'a, Ispani'a, chiaru si in Angli'a, in scurtu tempu s'a familiarisatu cu acelea limbi, cumu ea se si simte cá a casa; terminologi'a o are cá si d'in una limba universale; tenerii pricepu pe professori, si acestia potu vení in atengere imediata cu ascultatorii loru de nationalitate daco-romanesca.

Asia dara, ocupese filosofii de limb'a loru universale, lucre cosmopolitii in sensulu loru pentru scopuri humanitare, provóce pangermanii pe tóte celelalte popóra la lupta, perdia'si magiarii tempulu loru cu incercarile cele mai desperate de a impune limb'a loru la toti compatriotii loru, tóte acestea voru trece preste daco-romani, precumu au trecut gotii, hunnii, avarii, turcii si tatarii, numai noi se fimu si se remanem tarí si neclatiti in convictiunile nóstre, in poterile vitali, in facultatile spirituali si morali, numai noi se nu fimu lenesi intru desvoltarea aceloru poteri si facultati admirabili, care ne-au asecuratu essistenti'a nóstra nationale intre pericle extraordinarie, a caroru parechia abia o mai affi in istoria, si prin care alte popóra au si disparutu d'intre cele vii. Astadi cá totu-deauna, iuca ne amerintia pericle; Astadi avemu se luptamu pentru essistenti'a nóstra,

inse între conjuncturi neasemenatu mai favorabili de câtu le-au avutu vreodata parentii noștrii în totu decursulu seclorou, decându Daci'a și Panoni'a fusesera desbinate de câtra imperiulu Romei antice. Ștefanu Șzêcheni disese despre natiunea magiara, câ aceea dupa totu trecutulu seu istoricu nu a fostu, adeca nu essistase câ natiune în sensu mai înaltu, ci câ ea de aci înainte, în venitoriu, are se fia natiune. Cu mai mare dreptu potu dice astadi daco-romanii, câ dêca ei pâna acumu n'au fostu natiune, au se fia de siguru în venitoriu, pentru câ acumu ascurarea essistentiei, desvoltarea, consolidarea politica și ôresi-cumu fortificarea morale și fisica depende mai multu dela ei decâtu dela ori-care altulu. Asia dara se avemu în vedere ori câte curse ni-se prepara, inse prin nimicu se nu ne descuragiamu, și cu atâtu mai pucinu prin misieliile unoru renegati și prin acei ômeni mici de sufletu, carii fiindu-câ n'au avutu în tôta viêti'a loru încredere în propri'a loru individualitate, le lipsesce și încrederea în individualitatea nationale și în puterea de viêtia a natiunei.

G. B.

Tabaculu și efectele lui.

(Fine.)

D'în acestea date fia-care fumatoriu isi pôte face computulu seu fôrte usioru dupa cantitatea și calitatea de tabacu și de sugare ce consuma. Celu mai moderatu fumatoriu consuma pe anu 10 punti de tutunu, seu câte 3 șugari pe di, fia în pretiu numai de câte 2 cruceri. Êca contributiune de circa 22 fior. val. austr. pe fia-care anu. Se punemu câ d'în trei milióne de romani fumedia numai una suta de mii de barbati: $100,000 \times 22 = 2,200,000$, adeca duoe milióne duoe sute mii de fiorini pe fiacare anu! Dara încérca-te de cere dela aceli fumatori, câ se fumedia numai câte 2 sugare pe di, era pretiulu dela 1 sugara, adeca 7 fr. 30 cr. se'i numere pe taxe și carti scolastice pentru filii seu pentru fratii sei; candu ii si dà, pare câ 'si da d'în vederile ochiloru, era candu ii dici se mai ajute și elu literatur'a nationale cu câte ceva, mai abonandu la vreo carte, la vreunu diariu, pare câ vrei se'i scoti tôte maselele, te injura și 'ti dice câ elu n'are se dea bani pe flêcuri, pe nimicuri și pe minciuni de ale carturariloru.

Sunt destui ômeni carii nu se ajungu cu câte 50 și pâna la 100 fr., 10 pâna la 20 de galbini pe tutunu și sugare. Sunt carii nu fumedia sugare mai eftine de 6 pâna în 10 cri una, câte 6—7 pe fiacare di. Se dicemu inse câ acestia facu exceptiune dela regula.

Intr'aceea se nu ne aflamu noi mai întiepleți decâtu tôta lumea, neci se ne aratamu nedrepti câtra ômeni, prin urmare mai înainte de a ne da opiniunea despre întrebuintiarea tabacului, se întrebam: nu cumuva fumatulu de tabacu si trasulu lui pe nasu este priintiosu organismulu omenescu intr'unu modu

seu altulu asia, în câtu speșele care se facu pe tabacu, se correspundia la folosulu ce ar aduce elu. Acêsta întrebare o amu pusu în epoce diverse la mai multi medici, între carii unii fumá și ei insii, era altii nu fumá de locu. Neci-unulu d'în acei medici n'au avutu curagiulu a ne spune apriatu, câ tabaculu ar fi folositoriu ômeniloru preste totu; dara unii d'în ei facura ôresi-care exceptiuni numai pentru unele organisme, altii spusera verde: nu e de neci-unu folosu, d'în contra, la multi strica fôrte tare; dara ce se faci lumei, ea voliesce se fia însielata, — însiele-se. Alti medici fôrte seriosi, carii considera cestiunea d'în mai multe puncte de vedere, sciu se enumere multime de stricatiuni pe care le aduce tabaculu ômeniloru; apoi fara a volí se lase pe lume câ se se însiele, ei d'în contra, dau ômeniloru consiliu câ se se lase de tabacu. Între argumentele acestorou medici aduse în contra tabacului aflamu unele câ acestea:

1. Tabaculu cere solu (pamentu) fôrte bunu, gunoitu și lucratu cu mare grija și diligentia. Anume în Europ'a este fôrte raru acelu tienutu seu coltiu de tiêra, unde locuitorii se aiba pane de ajunsu, în cele mai multe casuri le lipsesce pana buna, sanetôsa și intaritória, de grau seu, de secara. Deci ômenii flamandi de pane buna, se nu fia nebuni și se nu plantedia tabacu puturosu în agrii în carii le-aru cresce granele cele mai frumóșe, era dêca au lipsa de bani, se vendia d'în prisosú, grau și secara în loculu frundiiloru de tabacu.

De aici urmedia, câ cultivarea tabacului considerata d'în punctulu-de vedere alu economiei nationale și alu vigórei și tariei fisice a ômeniloru, este fôrte stricatiósa, pentru câ prin acea cultivare se micșioredia indirecte nutrementulu celu sanetosu și daturatoriu de viêtia, dându ômeniloru în locu de acesta numai fumu innecatoriu și orbitoriu, seu pulbere tempitória de mirosu.

2. Tabaculu nu este bunu neci de medicina pentru ômeni. Analisea chemica ce s'a facutu mai de multe ori tabacului arata, câ partile constitutive ale acestei plante în starea sa naturale sunt: Oleiulu etericu ce se numesce Nicotianinu, unu alcaloidu fôrte fluidu câ ori-ce gasu, anume Nicotinu, apoi albusiu (albumen ovi), gummi, resîna, cumu și duoe acide organice, adeca acime de maru și acime de lamîia (citróna, Malum citri). D'între acelea substantie Nicotianinulu și alcaloidulu Nicotinu sunt duoe veninuri (Venenum, toxicum) narcotice d'în cele mai periculóșe, care estrasse și date în ôresicare cantitati, omóra indata. Aceștea sunt acelea veninuri care se desvólta și prin fumatulu tabacului și incepetoriloru le facu dorere de capu, grêtia mare cu versatura și adesșea cu urdinare, pâna se mai deda organismulu cu aceste veninuri și substantie iritatórie, cumu se deda cu altele multe, pâna și cu arsenicu (pêtr'a siorecelului), cu opium (afionu), cu extractu veninosu de canepa verde numitu hagsis, cu

vinarsu etc., care inse tóte au inurintia destructiva asupra corpului.

3. Tabaculu arsu, adeva pfacutu in fumu si óresi-cumu destillatu, prin inriuriri'a aerului atmosfericu se desface in alte substatie si anume unu feliu de oleiu rancedu si usturos, ammoniacu, parafinu, ceva acide, apoi in gaze cunoscute, adeva carbonicu, oxidu carbonicu si hidrogenu, cumu si salitru (nitru, silitra, Salpetae) la care se adaoga si cele dnoe substantie narcotice descrise mai susu. Physiologii moderni au facutu mte experimente pentru cá se afle folóse positive carcaru resulta pentru omu d'in acestea substantie pouse prin fumarea tabacului, pâna acumu inse n'au afflatu neci-uniculu. Se dice, inse numai se dice, cá amatulu ar inainta concoctiunea (mistuirea) in stomatu, cá ar apara de infectiuni (molipsiri) miasmátice ar alina dorerea de massele. Se póte la câte unu d'in unu milionu de ómeni. De alta parte inse perienti'a de tóte dilele invetia, cá cei mai multi fnatori, cumu amu dice de professiune, fumandu tótdio'a, perdu apetitul si manca fórte pucinu, cá-concoctiunea sufere tare prin impucinarea umedimilu ce se numescu scupatu si bale; mai departe si ai anume fumarea de sugari ataca adessea ochii, érfumulu celu totudeauna caldu ataca si innegrescentii, usuca pep-tulu, adeva are inriurintia stricása asupra plumaniloru, mai virtosu la ómeni de constitutiune delicata. Cautati numai la aceli teneri nerbosi carii in Romani'a se numescu putioi, cumu la unele femei fumátorie, cumu se cunoscu efele pe faci'a loru cea palida, sarbeda si óresi-cum afumata cá si a tieganceloru d'in corturi si bordeie ndiele loru uscate si albe, vocea loru ragusita séu tai inchisa, molateca, pare cá ar fi vocea unoru mbundi dupa nesce iritatiuni estraordinarie, éra restratiunea loru se simte cátu colo. Mai cautati si lacei ómeni inaintati in etate, discordati cu totul prin fumarea cea excesiva, in cátu nu potu petrecoci unu patrariu de óra fàra iritatiune noua, nu potu lucra nimicu fàra a'si aprende éra si éra pipa, tubucu (turcescu), séu sugara. Asemenea stare a organismului nu póte se fia simptoma de sanetate, ci m curendu de ceva contrariu. Sunt physiologi carii edu asia, cá fumatululu de tabacu ar avea inriurintia destructiva inca si asupra poterei generátorie, cá lucrú déca s'ar adevérí pe deplinu, ar merita cá mai de aprópe luare-amente a toturoru ómenilor carii dorescu cu totu dreptulu, cá natiunea se se reintregésca totu numai cu individi in totu respectu întregi, sanetosi, vigorosi, adeva plini de potere, recumu fusesera odenióra individiu spartani si legnarii Romei. In ori-ce casu, noi suntemu si pâna cumu de parere, cá baietii mucosi si balosi prin natu isi prepara directe si indirecte impotenti'a u pentru etatea candu voru avea a se casatori. matulu pe langa ce debilitedia organismulu cu au mai multu cu cátu acesta este mai fragedu, mai

mai nematoru, apoi si dà ocazioni desse la insociri si cameraderii de cele mai perverse, anume la betía si desfrenare cu femei destramate, cu lapedaturele toturoru femeiloru, care au dusu pe atáti teneri nepatiti la mormentu. De altumentrea se ve spuna in acestu punctu medicii bunu insutitu mai multe decâtu scimu noi. Mai in scurtu, suntemu de opiniune, cá tenerimea frageda si nematora neci-decumu si sub neci-unu pretestu se nu fia suferita a fuma.

Noi romanii nu avemu de perdutu neci-unu feliu de potere, neci fisica, neci spirituale, neci de bani si de alte averi si cu atátu mai pucinu de tempu. Tocma pentru acésta

4. Se mai luamu in cea mai de aprópe consideratiune tóte daunele cele colossali si enorme, care provinu dela fumatu prin nenumeratele incendiuri cauzate prin trasni'a de pipa si sugara, aruncata séu uitata între obiecte combustibili, séu prin aruncarea de asia numitele catranitie séu lemnusie de aprinsu, de cátra unii desiuchiati. Diariele d'in tóta lumea ne aducu pe fiacare di esemple nenumerate despre infricosiatele devastatiuni cauzate prin foculu de pipa séu sugara. Cetati cá si sate, palate cá si cascioré tieranesci, recoltele anului, averile castigat cu sudóre de multi ani, chiaru vieti de omu sacrificate intr'unu momentu la idolulu selbateciloru Indiani, caroru ei aducu profumu de tabacu. Unu lalau, unu stren-gariu séu unu motoflete arunca sugar'a sa in drumu, nesce dame trecu inainte, sugar'a apuca in dependenti'a (slepulu) rochiei loru colorate cu substantie oleóse, rochi'a se aprende si femei'a cea mai frumósa este fiic'a mortiei între dorerile cele mai crancene. Unu altu hebeucu adórme cu sugar'a in gura, straiete de patu se aprendu, arde si elu, éra in unele casuri si famili'a lui, séu cá móre innecata de fumú, adũncita in somnu. De câte ori s'au vediutu ardiendu vestmentele dio'a mare pe câte unu fumatoriu naucu, care 'si bagà pipoiulu nestinsu in bosdunariu. Altedati se vedu cara cu marfa, cu granatie si cu fenu ardiendu d'in caus'a pipei si a sugarei, in cátu ómenii abia potu se'si scape vitele si viéti'a loru cu fug'a.

Scimu bene cá nu noi vomu fi aceia carii se abatemu prin vocea nóstra pe ómeni dela fumatu, cu tóte acestea ne simtiram obligati a reflecta pe publiculu nostru la efectele tabacului, déca nu mai multu, incaí d'in punctulu de vedere alu economiei nationale. In ce punga mergu miliónele pe care le aruncamu noi pentru tabacu? Credu cá merita cá incaí noi cesti de d'incóce se ne punemu acésta intrebare mai adessea.

In fine, mai inainte de a ne inchiaié appretiarile nóstre asupra tabacului, rogamu pe fumatorii passionati, cá se'si domine passiunea celu pucinu in unele casuri exceptionali. Asia de ecs. se nu fumédie in chiliile femeiloru (in Gineceon), pentrucà cele mai multe femei sufere fórte greu fumulu de tabacu, éra altele nu'lu sufere neci-decumu, le apuca dorere de capu, lesínu, si in totu casulu se turbura, pentrucà

li se imputu si ingalbinescu vestmentele de fumu, dara érase cele mai multe se genedia a spune barbatiloru verde in facia, cà nu le place. Se se feréscă a deda pe prunci cu fumu de tabacu. Se observe unu feliu de buna cuvenintia, conteninduse dela fumatu macaru in adunari de celea serióse, unde nu incapa tandalitur'a cu sucitulu de sugari. Unii nu se potu contení cá se nu faca la sugari inca si in baserica, pâna candu se mai audu cuventele finali (Otpust) d'in gur'a preotului; semnu cà neci-odata n'au sciutu a'si calca pe pottele loru, neci ale domina.

Altele multe câte aru mai fi de disu despre tabacu, se potu afla, cumu se observà si mai susu, dela medicii cei buni si intiepti (nu dela toti), cumu si d'in unele carti serióse care s'au scrisu in acésta materia.

B.

Colectiune de diplome

d'in diplomatarulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe români (valachi).

(Urmare.)

1428. post. 11. Nov. App. D. Tr. T. V.

Sigismundi Regis consensuales — super collato Jure regio in posesione Alsó-Füld habito pro Georgio Erdélyi ejusque filio Andrea,

Regele Sigismundu face donatiune comun'a rurale Fildulu de diosu d'in comitatulu Clusiului la unulu Georgie Ardelenu, pe care'lu lauda fórte multu pentru meritele lui militare mai virtosu in contra turciloru, despre carii dice, cà neincetatu facu invasiuni in tierile lui si cà 'i sunt cei mai periculosi inemici. Acelu Georgie Ardelenu era recomendatu lui Sigismundu de comitele Pipo si de Ioanu Iacsiu comite pe atunci alu secuiloru.

Nos Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex. Memoriae etc. quod nos, qui ex nostri regalis regiminis officio, cunctorum nostrorum fidelium obsequia, et actus virtuosos, dignis remunerationum antidotis, et retributionum donis solemus premiare, recensitis, et in nostri cordis armario digne promeritis fidelibus, ac uberrimis, et laude dignis servitorum meritis, multifariis obsequiis, ac sinceris, et virtuosis complacentiis fidelibus nostris, dilecti Egregii Georgii Erdélyi dicti filii quondam Gregorii filii Eliae de Tamásfalva, alias quondam magnifici Comitissae Piponis, nunc vero fidelis nostri sincere dilecti magnifici Joannis Jakch de Kusal comitis siculorum nostrorum familiaris, per ipsum nobis, et sacro nostro Regio Diademati sincero cum affectu, in plerisque nostris, et Regni nostri arduis agendis, et expeditionibus difficillimis, sicuti prosperis, sic et arduis, agilitate strenua, et sollicitudine indefessa, rebus suis, et personae non parcendo, locis debitis, et temporibus opportunis, et praesertim in diversis nostris exercitiis expeditionibus contra saevissimos Turcos Crucis Christi persecutores, et

Regnorum nostrorum continuos invasores, et emulos capitales, in his interioribus, et Transalpinis partibus nostris multiplicatis vicibus habitis, juxta nostrae Majestatis libitum, et honoris incrementum exhibitis laudabiliter, et impensis; volentes propterea ipsum Gregorium Erdélyi nostro Regio favore prosequi gratioso, omne et totum Jus nostrum Regium, quod in possessione ipsius Georgii Erdélyi Also Föld vocata in Comitatu de Klus partium nostrarum Transylvanarum situata, ipsum Georgium, ut ipse refert juri suo titulo acquisitio concernente, in cujus dominio ipse Georgius se, et neminem alium a tempore ademptionis ejusdem pacifice sine motione perstitisse, et nunc persistere adserit, quomodolibet, et qualitercunque haberemus, et nostram quibuscunque rationibus, et de causis concerneret Majestatem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, locis scilicet sessionalibus, terris arabilibus, cultis et incultis agris, pratis, pascuis, silvis, nemoribus, montibus, vineis, aquis, fluviis, aquarum decursibus, molendinis, locisque molendinorum, et generaliter quarumcunque utilitatum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad hujusmodi Jus nostrum Regium rite spectantibus, sub suis veris metis, et antiquis limitibus, quibus, idem hactenus legitime tentum fuisset et possessum, ex certa Majestatis nostrae sententia, et animo deliberato, annotato Georgio Erdélyi, et per eum Andreae filio suo, ipsorumque haeredibus et posteritibus universis, dedimus, et contulimus, imo damus, donamus, et conferimus, jure perpetuo et irrevocabiliter possidendum pariter et habendum salvo jure alieno. Harum nostrarum vigore, et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum in Kevi feria secunda proxima post festum B. Martini a. D. 1428.

Copiam obtinuit Josephus Benkő a Josepho Dobo de Alba-Julia.

1429. 31. July. App. D. Tr. T. V.

Regele Sigismundu dedese unu feliu de privilegiu acelu calugari franciscani, carii se numescu pe sene Minoriti, si carii locu'ia pe atunci in claustrele seu monasteriele dela Cevi, Sebesiu, Hatiegu'si Orsiova. Ladislau (Vladu) Ciacu vaivodu alu Transilvaniei dà calugariloru d'in Hatiegu unu transcriptu, adeca copia authentica dupa acelu privilegiu*).

*) Calugarii minoriti fusesera destinati de papa si de regii Ungariae multu mai înainte de Sigismundu, pentrucă mai anume aici in Dacia se faca propaganda confessionale, se tiena lupt'a cu calugarii greci, se apere auctoritatea papei si cu aceea pe a regiloru „apostolici“ unguresci, se le ajute acestora spre a subjuga tota Dacia si a departa de aici orice influentia a imperiului bisantin si a greciloru preste totu. In adeveru cà toama in aceste regiuni ale nostre romanesci isi dedita in capete mai de multe ori capii basericesci si politici, era calugariloru minoriti le amblă uneori fórte réu, cà ei era persecutati, omoriti. trasi in tiépa, mai alesu de càt'a unii domni ai Munteniei. Semena multu, cà acei calugari era in acelea tempuri multu mai ignoranti, brutali si barbari decâtu au fostu calugarii grecesci, carii chiaru se nu aiba neci unu feliu de invetiatura teoretica, totusi de comunu

1429. Datum in oppido Hatzak in vigilia festi Beati Petri ad vincula. Ladislai de Chak, Waivodae Transilvani, et Comitis de Zolnok transumtionales, vi quarum ad preces fratrum minorum ordinis S. Francisci de Claustro de Haczak transummit Privilegiales Sigismundi Regis 1428. post 30. Novembris eidem fratribus in Claustris de Chevi, de Sebes, de Haczak, et de Orsova commorantibus elargitas.

Ex tabulario fratrum minorum S. Francisci Reformatorem Cassoviensium.

Edidit P. Vincentius Blaboin annalibus suis.

„ Batthyány Leg. Eccl. T. III. p. 408. in Nota f.

„ Fejér C. D. T. XI. p. 458. (sed solum has transumtas.

1429. et 1430. App. D. Tr. T. V.

Estrasu d'in Regulamentulu militariu de insurrectione generale datu de regele Sigismundu. In acestu regulamentu se vede curatu, că poporul romanescu in Transilvani'a in secululu alu 15-lea mai era consideratu d'rege că corpul nationale separat, de sene statatoriu, ori-canduse cerea că se se inarme si se essa in contra inemiciloru; totu nadata aflamu si d'in acestu documentu, că precumu Sasii, ecuii si Nobilii, asia si Romanii (Valachi) avea a se scola sia lupta cu tôte poterile, adeca cu tôte braciele câte era capace de a inverti arme (cum tota potentia). Preste acésta banderia (Bataliónele) episcopesci si vaivodesci se compunea in partea lu cea mai mare totu numai d'in romani, adeca d'in iobagii romanesci locuitori in satele supuse episcopului si vaivodului cá dani feudali*).

Sigismundi Regis regulamentum insurrectionale generale, ex quo evenit, quod Eppus Transilvanus habuerit Banderium unum, Vajvoda Transilvanus Banderia duo, Comes sicularum Banderia duo, quod Saxones, sicuti, nobiles, et Valchi insurrexerint cum tota potentia. — Saxones, et suli subministraverint 4000 milites, nobilitas Transilvanica 3000 milites, comitatus Kraszna subministraverint 100 milites. Uterque comitatus Szolnok 400 milites.

Edidit Fejér C. D. T. X. pl. VII. p. 243. et ponit ad a. 1430.

Kovacsics ponit ad a. 1429.

sunt mai fini, óresicumu mai subtiri importarile loru, mai cruciatori pentru debilitatile poporului, mai raffinati asia, in câtu afara de calugarii de nationalitate itala si francésca, altii nu potu rivalisa cu cei grecesci in necunu respectu. De altmurea documente de natur'a acestorasii au loculu loru si in istori'a eclesiastica a Daciei.

*) Acestu documentu, adeca regulamentulu militariu de insurrectione d'in dilele regelui si ierarului Sigismundu ar merita că se fia reproducu dupa Cod. pl. alu lui Fejér intru tóta estensiunea lui, pentru că cu atâta mai limpede se vedemu, in ce mesura mare participá romanii sustinerea si apararea patriei cu armele, si totu-unadata se nóschemu, câtu de mare neadeveru vorbescu aceia carii pretend că numai ei de ei au sustienutu acésta tíera, si adeca fára romani. D'in contra, de candu ei au tractatu pe romani cá pe inamici, au rapeditu tíer'a in abissuri diverse si o au perdutu. Steti si astadi d'in armat'a de linia una suta diece mii de romani si totu atâtea d'in veti implea loculu loru.

Red. Trans.

1430. App. D. Tr. T. V.

Nicolae Gara palatinulu Ungariei dá unu attestatu, d'in care se vede, că trei filii ai unui Ioanu Gereb dela comun'a Vingardu au protestatu in contra venderei grebionatului d'in comun'a regésca Cálnicu, inpreuna cu casele si curtea ce se tienea de acelu grebionatu*).

1430. Nicolai Gara Palatini Hungariae attestatoriae super protestatione Nicolai, Andreae, et Joannis filiorum Joannis Geréb de Wyngarth contra venditionem Grebionatus in possessione Regali Kelnek partium Transilvanarum, domusque et curiae ad eundem Grebionatum pertinentium, a praefato condam genitore suo communitati incolarum de Kelnek se invitis, et contradicentibus factam.

Exstant in Archivo Camerae Regiae Hung. aulicae.

Edidit extractum Fejér C. D. T. XI. p. 491—492.

1430. 30. Nov. App. D. Tr. T. V.

Vaivodulu Ciacu si vicevaivodulu Lépes dau grebionatulu, graff'a, prefectur'a, primari'a in comun'a Cârcea, popii dela Etiellu si fratiloru lui cu dreptu de hereditate, de si sasii (hospites) protestara**).

1430. Ladislaus de Chaak Woywoda Transilvanus, et Comes de Zolnok cum Lorando Lépes de Varaskezi Vice-Waywoda, et cum potioribus civibus, et senioribus septem sedium Saxonicalium, cum eis in Judicio consistentibus, Grebionatum villae Keores, simul cum universis ejusdem utilitatibus, contra preensiones hospitem eiatum adjudicant Ladislao Plebano de Eczel, et Nicolao, aliisque fratribus eorum perpetuo tenendum, possidendum, pariter et habendum. Datum in Civitate Cibiniensi in festo b. Andreae Apost.

Originale exstat in Archivo Mediensis.

Edidit Schuller in „Umriss der Geschichte Siebenbürgens“ I. Urkundenbuch p. 28—31.

(Va urma.)

*) Acestu documentu are interessu istoricu intru atáta, in câtu se vede óresi-care urma de amestecu alu palatinului Ungariei in affaceri transilvane, ceea ce pâna acilea nu s'a veduitu; apoi éra si se arata urmele asia numitului grebionatu sasescu, carele pare că ar semena cu cneziatele romanesci. Unguresculu Geréb este corruptu d'in nemtiesculu Graev, Graef, Graf, care mai de multu semnificá unu functionariu pusu preste vreunu districtu, plasa, plaiu, investitu cu jurisdictiune si civile, si militaria. Gräf, Graf mai tardiu ajunse de simpla titulatura, că si lat. Comes etc.

**) Comunele Cârcea (nemt. Kirtsch, ung. Körös) si Etiellu (nemt. Hetzeldorf, ung. Aczél) sunt in scaunulu Medeasiului.

Nr. curentu	I n t r a t e		fr.	cr.
	La adunarea generala a XI. tinuta in Fagarasiu in 7. si 8. August 1871 au ramasu in restu			
1	Pe anulu curente 187^{1/2} au intratu:			
	a) La susu numit'a adunare generale.			
2	Tacse dela membrii fundatori si ordinari si restantii d'in anii trecuti			
3	" " " ordinari pro 187 ^{1/2}			
	b) De atunci pana la acésta adunare generale.			
4	Tacse dela membrii fundatori si ordinari pe anulu acesta			
5	" restante d'in anii trecuti dela membrii ordinari			
6	" anticipative dela membrii ordinari pro 187 ^{2/3}			
7	" dela membrii ajutoratori ai despartimenteloru cercuali			
8	Ajutoriu dela camer'a Romaniei libere			
9	Dela dn. secretariu II. sum'a crutiata d'in spesele cancellariei pro 187 ^{0/1}			
10	Dela unu balu tinutu cu ocasiunea adunarei generale in Fagarasiu in 8. Augustu 1871			
11	Dela comitetulu arangiatoriu la acea adunare generale			
12	Pentru diplome			
13	Colecte si oferte			
14	Interese dupa obligatiunile de loteria			
15	" " " de statu convertite in BV. si in argintu			
16	" " " urbariale transilvane			
17	" " " banatiéne si bucovinéne			
18	" " prioritati si actii de drumulu feratu transilvanu			
19	" " actii de ale bancei generale de ascuratiune reciproca „Transilvani'a“			
20	Pentru argintulu si aurulu schimbatu in BN.			
21	S'au cumperatu obligatiuni urbariale transilvane			
22	Prenumeratiune la F6i'a asociatiunei pana ultima Decembre 1871			31 55
	" " " " " pana la acésta adunare generale			467 —
23	D'in esemplarielé acesteí f6ia d'in anii trecuti s'au vendutu			
24	Spre crearea unei fundatiuni pentru comitetulu Dobocei au depusu 5 domoi (nenumiti), care suma s'au elocatu la Albin'a			
Sum'a intrateloru				

E r o g a t e.

25	Secretariulu I. o remuneratiune pentru redactiunea F6iei asociatiunei	400
26	" II. d'in onorariulu anuale de	
27	" " pentru acoperirea speseloru cancellariei	
28	Cassariului o remuneratiune de	
29	La 2 juristi cá actuari d'in stipendiulu anuale de câte	150
30	Servitoriulu cancellariei d'in simbri'a anuale de	120
31	Chiri'a pentru cancellari'a comitetului centrale	
32	Stipendii pentru ascultatorii de filosofia Ales. Grama in Vien'a si Petru Deheleanu in Gratiu à	400
33	" " " de tehnica Vas. Mihailu in Vien'a si Const. Barbes in Minchen à	400
34	" " " de silvicultura Pintea Ternaveanu in Mariabrunn	
35	" " gimnasistii Auxentiu Muresianu in Naseudu, Nicolau Neamtii d'in Sibiiu si Ioanu Turcu d'in Brasiovu à	50
36	" " realistii Dumitru Munteanu d'in Sibiiu, Ioane Gog'a si Nicolau Trandaburu d'in Brasiovu à	50
37	" " studentulu de comerciu Radu Balasiu d'in Brasiovu	
38	Ajutoriu pentru 4 sodali, carii s'au facutu maestrii à	50
39	" " 10 invetiacei de osebite meserii à	25
40	Spese de caletoria pentru oficialii asociatiunei pe anulu trecut	
41	Argintulu si aurulu schimbatu ad Nr. cur. 20	
42	Pentru obligatiunile cumarate ad Nr. cur. 21 s'au platitu	
43	Spese extraordinarie pentru comitetulu centrale	
44	Pentru bibliotec'a asociatiunei s'au spesatu	
45	Anticipatiuni despartimenteloru cercuale pentru spese extraordinarie	
Lature		

I N T R A T E

Banco-Note		Argintu		A u r u			Cass'a de pa- strare		Banc'a gen. de asecur. reciproca „Transilvani'a“		Obligatiuni de statu		S u m ' a	
florini	cr.	florini	cr.	bucati	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.
502	37	—	—	—	—	—	3138	—	840	—	47780	—	52260	37
875	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	1075	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—
1060	—	—	—	—	—	—	—	—	360	—	1115	—	2535	—
490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	490	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—
737	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	737	—
—	—	—	—	89 ¹ / ₂ napoleoni	805	50	—	—	—	—	—	—	805	50
11	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	29
205	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	205	50
140	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	140	—
139	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	139	—
227	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	227	77
12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—
23	85	188	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	212	10
1696	64 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1696	64 ¹ / ₂
86	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86	29
5	35	270	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	275	35
53	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53	50
1358	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1358	59
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1365	—	1365	—
498	55	—	—	1 ¹ / ₂ nap. si 2 galb.	22	—	—	—	—	—	—	—	520	55
35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	—
1000	—	—	—	—	—	—	1000	—	—	—	—	—	2000	—
9177	70 ¹ / ₂	458	25	91 nap. si 2 galb.	827	50	4138	—	1200	—	50460	—	66261	45 ¹ / ₂

E R O G A T E.

400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—
400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—
200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—
200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—
256	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	256	66
120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—
100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—
600	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	600	—
800	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	800	—
400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—
150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—
150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—
50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—
200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—
250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	—
39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	—
—	—	458	25	—	827	50	—	—	—	—	—	—	1285	75
1022	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1022	45
172	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172	17
83	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	83	66
241	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	241	50
5835	44	458	25	—	827	50	—	—	—	—	—	—	7121	19

Nr. curentu

E r o g a t e

fr. cr.

	Translature	
46 Pentru edarea Fôiei asociatiunei pana la ultim'a Decembre 1871		306 55
47 " " " " si pana la acêsta adunare generale		636 —
48 Unu ajutoriu tehnicului Basiliu Mihailu in Vien'a		
49 Baniî elocati la institutul Albin'a		

Sum'a intrateloru
Subtragèndu erogatele cu

Remane la adunarea generale a XII. in restu

Specificatiunea acestui restu.

In bani gat'a in BN. si merntu	
In o carticica a cassei de pastrare d'in Sibiu si alt'a a institutului Albin'a	
In 30 actii de ale bancei generale de asecuratiune rcciproca „Transilvani'a“ à 40 fr.	
In 3 obligatiuni de loteria serie ^{504/3} , ^{608/9} , ^{1592/19} à 100 fr.	
In 7 " de statu convertite in BV. à 100 fr.	
In 33 " " in argintu, d'entre care 2 à 1000 fr., 29 à 100 fr., 2 à 50 fr.	
In 85 " urb. transilv., d'entre care 2 à 5000 fr., 17 à 1000 fr., 5 à 500 fr., 57 à 100 fr. si 4 à 50 m. c. séu v. a.	
In 8 " " banatiéne à 100 fr. m. c. séu v. a.	
In 1 " " bucovinéna à	
In 26 prioritati à 200 fr. de drumulu feratu transilvanu	
In 1 actia à 200 fr. " " " "	

Sum'a cea deasupr'a

B I L A N T I U.

In anulu trecut au remasu in restu	
In anulu curente 187 ¹ / ₂ au intratu venitu curatu	

La olalta cu restulu d'in anulu trecut

Chieltuélele dupa detragerea sumeloru manipulatóre atatu la intrate câtu si la erogate au fostu

Subtragèndu acestea erogate, remane la adunarea generale a XII. restulu susu aratatu

Combinandu restulu d'in anulu trecut cu celu d'in anulu curente, au crescutu fondulu cu

Asociatiunea acést'a numera pana la acêsta adunare generale membrii fundatori 74

D'entre acestia s'au inscrisu in anulu curente urmatorii domni:

Ioane Rodeanu, economu in Seliste, cu 2 obligatiuni urbariale transilvane	210 —
Constantinu Mariasiu, proprietariu in Visnia, cu bani gat'a	200 —
Comun'a Resinari cu 2 obligatiuni de statu convertite à 100 fr.	200 —
Iacobu Ciuceanu, economu in Resinari, cu 5 actii de ale bancei gen. Transilvani'a à 40 fr.	200 —
Pavelu Dunc'a, cons. gub. pens., pe lenga o obligatiune oferita mai d'inainte, au mai depusu si a dou'a obligatiune de statu convertita pr.	100 —

Membrii ord., carii au depusu odata pentru totudeaun'a 100 fr. suntu 68

D'in acestia s'au inscrisu in anulu curente urmatorii domni:

Comun'a Capacielu in bani gat'a	100 —
Nicolau Cipu, perceptoriu in Fagarasiu, 1 obligatiune de statu convertita	100 —
Ioane Romanu, advocatu 1 " " " "	100 —
Isidoru Procopoviciu, paróchu in Dorn'a Candreni, 1 obligatiune urbariale transilvana	105 —
Demetriu Varna, protopopu in M. Laposiu, 1 obligatiune de statu convertita	100 —
Teodoru Rosiu, profesoriu " " 1 " " " "	100 —
Nicolau Oprea Popa, economu in Seliste, 1 " " " "	100 —
Bucuru Cioranu, economu in Resinari, 1 " " " "	100 —
Ilariu Muciu Ureche, juristu si notariu in Resinari 1 " " " "	100 —
Bucuru A. Dancasiu, economu in Resinari 2 actii de ale bancei gen. Transilvani'a à 40 fr. si 20 fr. in bani gat'a	100 —

Domnii membrii ord. arata conspectulu respectivu de curendu tiparitu;

D'in acestia au platitu:

145 tacs'a pe anulu curente 187 ¹ / ₂ ;
199 " restanta d'in anii trecuti;
6 " atatu pe anulu curente catu si restantii deodata;
2 " anticipative pro 187 ² / ₃ .

E R O G A T E

Banco-Note		Argintu		A u r u			Cass'a de pastrare		Banc'a gen. de asigur. reciproca „Transilvani'a“		Obligatiuni de statu		S u m ' a	
florini	cr.	florini	cr.	bncati	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.
5835	44	458	25	—	827	50	—	—	—	—	—	—	8120	19
942	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	942	55
120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—
1000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1000	—
9177	70 ¹ / ₂	458	25	91 nap. si 2 galb.	827	50	4138	—	1200	—	50460	—	66261	45 ¹ / ₂
7897	99	458	25	—	827	50	—	—	—	—	—	—	9183	74
1279	71 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	4138	—	1200	—	50460	—	57077	71 ¹ / ₂
1279	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1279	71 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	4138	—	—	—	—	—	4138	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1200	—	—	—	1200	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	300	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	700	—	700	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5000	—	5000	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37170	—	37170	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	840	—	840	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1050	—	1050	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5200	—	5200	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	200	—
1279	71 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	4138	—	1200	—	50460	—	57077	71 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52260	37
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10692	88 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62953	25 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5875	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57077	71 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4817	34 ¹ / ₂

Sibiu, 3. Augustu 1871.

Const. Stezariu mp.,
c. r. capitanu in pens. si cassariu alu asoc.

Vasile Ardeleanu mp.,
controloriu alu asoc.

S'au scontratu cass'a si s'au aflatu intru tóte amesurata computului de mai susu.

Datu cá mai susu.

Paulu Dunca mp. Ioane Tulbasiu mp.

Conformu conclusului adusu in siedinti'a a II. a adunarei gen. a asociatiunei transilvane tienuta la Sabesiu in 6. Augustu 1872 sub Nr. prot. XVI. se dà pr'in acést'a d-lui cassariu alu asociatiunei si c. r. capitanu in pensiune Const. Stezariu absolutoriulu cu privire la ratiociniulu seu despre starea cassei asociatiunei pre anulu 187¹/₂.

Sasu-Sebesiu, 6. Augustu 1872.

Ladislau Basiliu Popu mp., presiedinte.

Bibliografia.

BAILE LUI ERCULE

séu Scaldele dela Meedi'a, de dr. Alessandru Popoviciu. Pest'a, 1872.

Acésta carte (8° pag. 181) este dedicata de auctorulu ei:

„Inaltiei sale imperiale si regie-apostolice, arhiducelui principe de coróna si clironomu de tronu Rudolfu, Franciscu, Carolu, Iosifu, domnului domnu, patronu de arti si de sciintie, amórei si sperantie tuturoru fideleloru popóra ale marelui imperiu austro-ungurescu, in profunda veneratiune si in celu mai deplinu omagiu, (cu pregratiósa permisiune) dedica acestu opu auctoriulu.“

La calcaiulu cartiei sunt adaose patru tabelle litografice, si adeca:

1. Câteva monete antice, aflate la baile lui Ercole.

2. Podulu lui Traianu.

3. Anticitati romane desgropate la baile lui Ercole.

4. Planulu topograficu alu bailoru lui Ercole.

Ne pare fórté réu, cà nu avuramu ocazione cá se anunciamu si noi multu mai de inainte acésta carte ce ne dà una lectura, pre càtu de folositoria, intocma pe atátu de placuta, Caus'a intardierei annunciului vene mai alesu dela indelungate absentari de acasa, prin care unele carti ni se amestecara cu altele mai vechi.

Affamu de bene a mai repeti inca si acestea:

Suntemu invitati de càtra administratiunea Monitorului comunei Vien'a a face locu annunciului séu de abonamentu in modestele colóne ale Transilvaniei. Suntemu urmatori acestei invitari. Cetatea capitala si de residentia a imperiului pe alu carei teritoriu locuescu preste noue sute de mii de suflete, are multime de institutiuni d'in cele mai bune, multe d'in acélea (nu tóte) se potu aplica si ar trebui se se applice si infientiedie pe la tóte cetatile, inca si pe la oppidele provinciali, ba unele tocma si pe la comunele rurale, de ess. in ceea ce se tiene de regularitatea administratiuni, curatia, mesuri sanitarie, mesuri in contra pericoleloru de focu, securitatea publica, institute filantropice si de instructiune etc. etc.

CURSU DE PRACTIC'A GRADINARITULUI

si de economi'a casei. Compusu de Georgiu Vintila, absolutu de economi'a rurala si profesoriu suplentu la scólele reale si comerciale romane in Brasiovu. Editur'a auctorelui. Brasiovu, 1871.

ECONOMIA PENTRU SCÓLELE POPORALE.

Compusa de Teodoru Rosiu, invetiatoriu la scóla

principale gr. cat. romana d'in Lapusiulu-ungurescu. Gherl'a, 1870. 52 pag. Pretiulu 35 cr. v. a.

ISTORIA TRANSILVANIEI

si a tiereloru d'in giuru pentru adulti si clasele gimnasiali superiori, de Beniaminu Popu, profesoriu la gimnasiulu completu d'in Blasiu. Blasiu, 1872. 80 pag. Pretiulu 50 cr.

MOLIÈRE. MISANTROPULU.

COMEDIA in cinci acte. (1666.) Traductiune noua de G. Sionu. Bucuresci, 1872. 100 pag. Pretiulu 1 leu 60 bani.

Cu acestu Nr. 24

„Transilvani'a“

fóli'a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu isi inchiaie anulu alu V-lea alu essistentiei sale si pasiesce inainte cu ajutoriulu lui Dumnedieu si cu incuvenintiarea adunarei generale dein Sabesiu, care se vede cà a fostu convinsa cà si antecessóriele sale, de marelui adeváru coprinsu in sententi'a latina:

Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.

Scrierile periodice de coprinsulu acesteia au de comunu acea sórte, cà se remana neobservate de multime, de vulgu, ar dice, Horatiu. La lectura cumu este si acésta a nóstra, afla gustu numá omeni de aceia carii sciu ce insemna a arunca fundamente solide si durabili pentru templulu scientielóru, pentru essistenti'a si onórea nationale. Fundamentele se arunca in pamentu, de aceea ochiulu nedepresu neci cà le scie apretia. Cu càtu inse fundamentulu se arunca mai afundu si mai largu, cu càtu elu este construitu d'in materialu mai solidu, cu atátu edificiuulu va fi mai durabile.

Cu publicarea documenteloru istorice amu ajunsu pàna in secolulu alu 15-lea, séu pàna càtra finea vietiei imperatului Sigismundu; dara mai averu inca unu numeru fórté considerabile, de aceea ne vomu adopera se publicamu si pe anulu ce vene, càtu se póte mai multe.

Abonamentulu la „Transilvani'a“ este celu aratatu in frunte alaturea cu titlulu ei, si adeca pe 1 anu 2 fiorini pentru membrii asociatiunei, 3 fior. pentru nemembrii, éra afara d'in imperiu câte 1 galbinu d'in caus'a indoitului porto postale.

Banii de prenumeratiune se transmittu de-adreptulu la on. Comitetu alu asociatiunei transilvane in Sibiiu, sub ale carei auspicia esse fóli'a.

Summariulu anului 1872 se alatura la acestu Nr. d'in urma. Redactiunea.